

Dočasná **intenzivní** podpora rodiny

klíčový nástroj prevence
odebírání dětí z rodin

8000 DŮVODŮ

Poděkování

Poskytovatelům sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi, kteří poskytli velmi podrobná data, bez nichž by tato zpráva nikdy nemohla vzniknout, tj. Amalthea, Ratolest Brno a Rodinné centrum Rouda.

Obsah

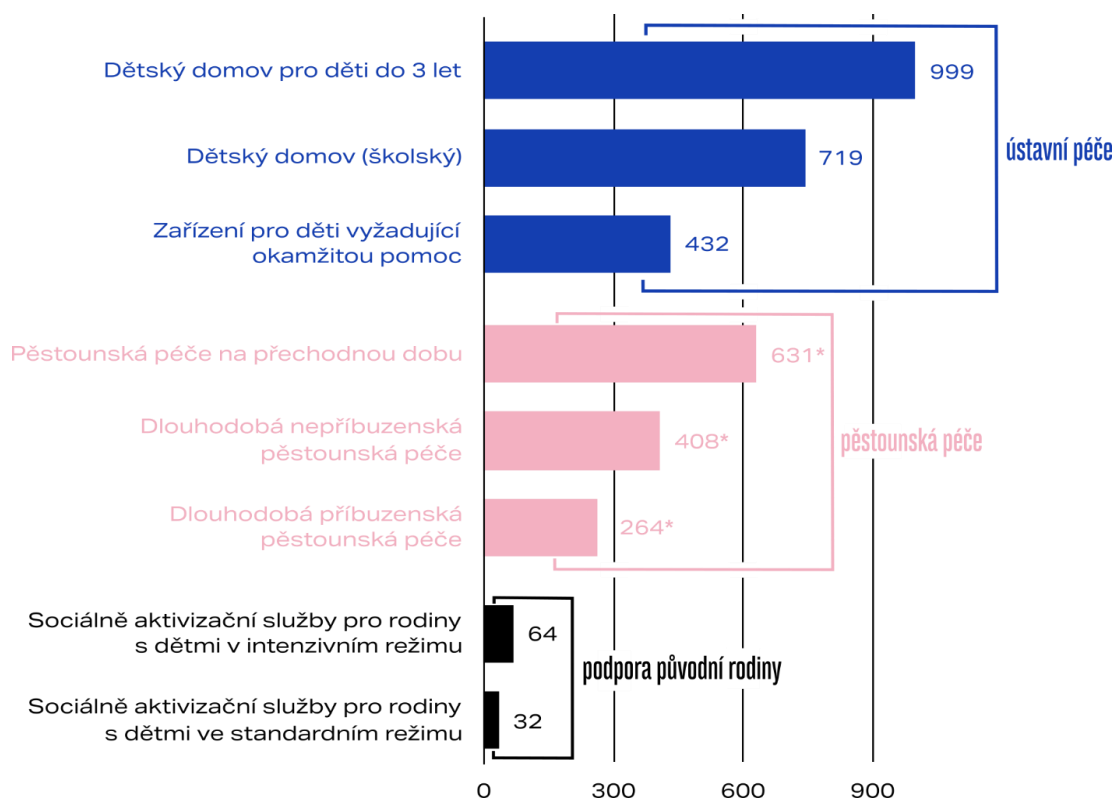
Úvod.....	4
I. část: Hlavní zjištění.....	6
1. Úspěšnost podpory rodiny v dosahování zlepšení v naplňování potřeb dětí.....	7
2. Častý dopad intenzivní podpory rodiny: dítě může zůstat v rodině nebo se do ní vrací.....	10
3. Když prevence nezafunguje, ohrožené děti se z rodin odebírají.....	15
4. Adekvátní intenzita spolupráce s rodinou jako klíčová proměnná.....	17
5. Role bydlení.....	27
II. část: Doplnující informace.....	30
6. Základní informace o zkoumaných rodinách a dětech.....	31
7. Nenaplněné potřeby a zdroje ohrožení dětí.....	34
8. Na čem se s rodinami nejčastěji spolupracuje?.....	39
Závěry a doporučení.....	43
Seznam tabulek a grafů.....	47

Úvod

„Není žádnou novinkou ani tajemstvím, že slabá prevence ohrožení dítěte představuje Achillovu patu péče o ohrožené děti v České republice,“ konstatovala hned v úvodu Zpráva o stavu péče o ohrožené děti v ČR v roce 2023, připravená Iniciativou 8000důvodů ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR (dále jako „Zpráva o stavu péče“).

Doposud však nedošlo k žádným systémovým změnám, které by tuto zásadní slabinu péče o ohrožené děti v Česku zmírnily, přestože prevence a včasná podpora ohrožené rodiny má být základním principem ochrany dětí. Zmiňovaná zpráva o stavu péče z roku 2023 navíc ukazuje, že právě podpora původní rodiny je mnohonásobně levnější než alternativy (viz graf 1) a zároveň zohledňuje právo dětí na život v rodinném prostředí. I proto se k tématu intenzivní podpory rodiny vracíme v této analýze.

Graf 1: Veřejné náklady na péči o jedno dítě za rok

ZDROJ: Zpráva o stavu péče o ohrožené děti v ČR v roce 2023; graf 19 na str. 39

Dostupné z: <https://www.8000duvodu.cz/blog/zprava-o-stavu-pecce-o-ohrozene-deti-v-cr-v-roce-2023-prevence-ohrozeni-ditete-stale-achillovou-patou>

Díky spolupráci se třemi významnými poskytovateli sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi (dále SAS) ze tří krajů ČR (Pardubický – Amalthea z.s., Jiho­moravský – Ratolest Brno, z.s., a Středočeský – RC Routa, z.s.) se nám podařilo získat velmi podrobné údaje o 34 rodinách se 73 dětmi, s nimiž tyto služby intenzivně pracovaly. Sebrali jsme detailní informace o zdrojích ohrožení, o tom, na čem služby s rodinami a jak intenzivně spolupracovaly, jaké měla spolupráce se službou na rodinu dopady, a zaměřili jsme se i na informace, jakou roli hraje v situaci ohrožených rodin problém s bydlením.

Analýza získaných dat nám pomáhá rozkrýt, jak je možné, že počet dětí v ústavní péči v Česku (zejména ve školských dětských domovech) vůbec neklesá, přestože počet dětí v pěstounské péči za posledních 15 let výrazně stoupl, což je i skutečnost, na kterou upozorňuje Nejvyšší kontrolní úřad ve své zprávě z kontroly transformace péče o ohrožené děti v ČR.¹

---

¹ Viz <https://www.nku.cz/cz/pro-media/tiskove-zpravy/transformace-systemu-pecce-o-ohrozene-deti:-pocet-deti-v-ustavech-se-zasadne-nesnizil--pestounska-pecce-roste-jen-pozvolna-id14435/>

I. část: Hlavní zjištění

V I. části zprávy jsou představena hlavní zjištění vztahující se k:

1. úspěšnosti intenzivní podpory rodiny ve zlepšení naplňování potřeb;
2. vlivu podpory rodiny na prevenci odebrání dětí;
3. případům, kdy došlo k odebrání dětí, přestože se s rodinou pracovalo;
4. adekvátní intenzitě podpory jako základnímu předpokladu úspěchu;
5. roli bydlení.

1 Úspěšnost podpory rodiny v dosahování zlepšení v naplňování potřeb dětí

Dosažené zlepšení v naplňování potřeb dětí v případech, kdy se na zlepšení pracovalo

Služby SAS odpovídaly na otázku, zda a k jakému zlepšení došlo v jednotlivých oblastech díky jejich spolupráci s rodinou (anebo díky SAS zprostředkované podpoře od jiné organizace²). Měly možnost uvést, zda došlo k:

1. významnému zlepšení;
2. určitému zlepšení;
3. minimálnímu/žádnému zlepšení.

Jak je vidět z grafu 2, služby byly všeobecně velmi úspěšné v dosahování zlepšení v oblastech, kde s rodinou spolupracovaly.³ Z odpovědí SAS vyplývá, že největší pokrok je dosahován v oblasti posilování rodičovských kompetencí, a tím naplňování potřeb dětí. V nezanedbatelném počtu se dalo také stabilizovat finanční situaci rodiny, řešit dluhy a zmírňovat dopady problémů s bydlením na život dětí. V některých případech byla potvrzeno i zlepšení v oblasti chování rodičů (impulzivního, násilného chování).

---

² Tato situace nebyla příliš častá, pro většinu případů platilo, že další subjekty s rodinou nespolupracovaly, jak je vidět z kapitoly 8.

³ V grafu 7 jsou prezentovány souhrnné podíly dětí v rodinách, kde došlo k významnému a určitému zlepšení, protože hodnocení míry dosaženého zlepšení může být subjektivní.

Za pozornost stojí, že díky dočasné intenzivní podpoře rodiny⁴ se podařilo u velmi vysokého podílu dětí (80 až 97 %) dosáhnout zlepšení v naplňování potřeb v oblastech, kde vážné nedostatky typicky OSPOD vyhodnocuje jako „zanedbávání“ a přistupuje k odebrání dětí z rodiny:

D1. Hygiena, strava, spánek, ošacení dětí

D5. Fyzické zdraví dítěte (nejen zdravotní péče, ale podpora zdraví, zdravý životní styl, stravování apod.)

D7. Podpora dítěte ve vzdělávání (školní docházka, podmínky pro domácí přípravu, podpora dítěte ve vzdělávání).

Intenzivní podpora je tedy skutečně funkční nástroj prevence odebrání dětí z rodiny.

Box 1 Kvalita dat k dopadům podpory rodiny na zlepšení v problémových oblastech

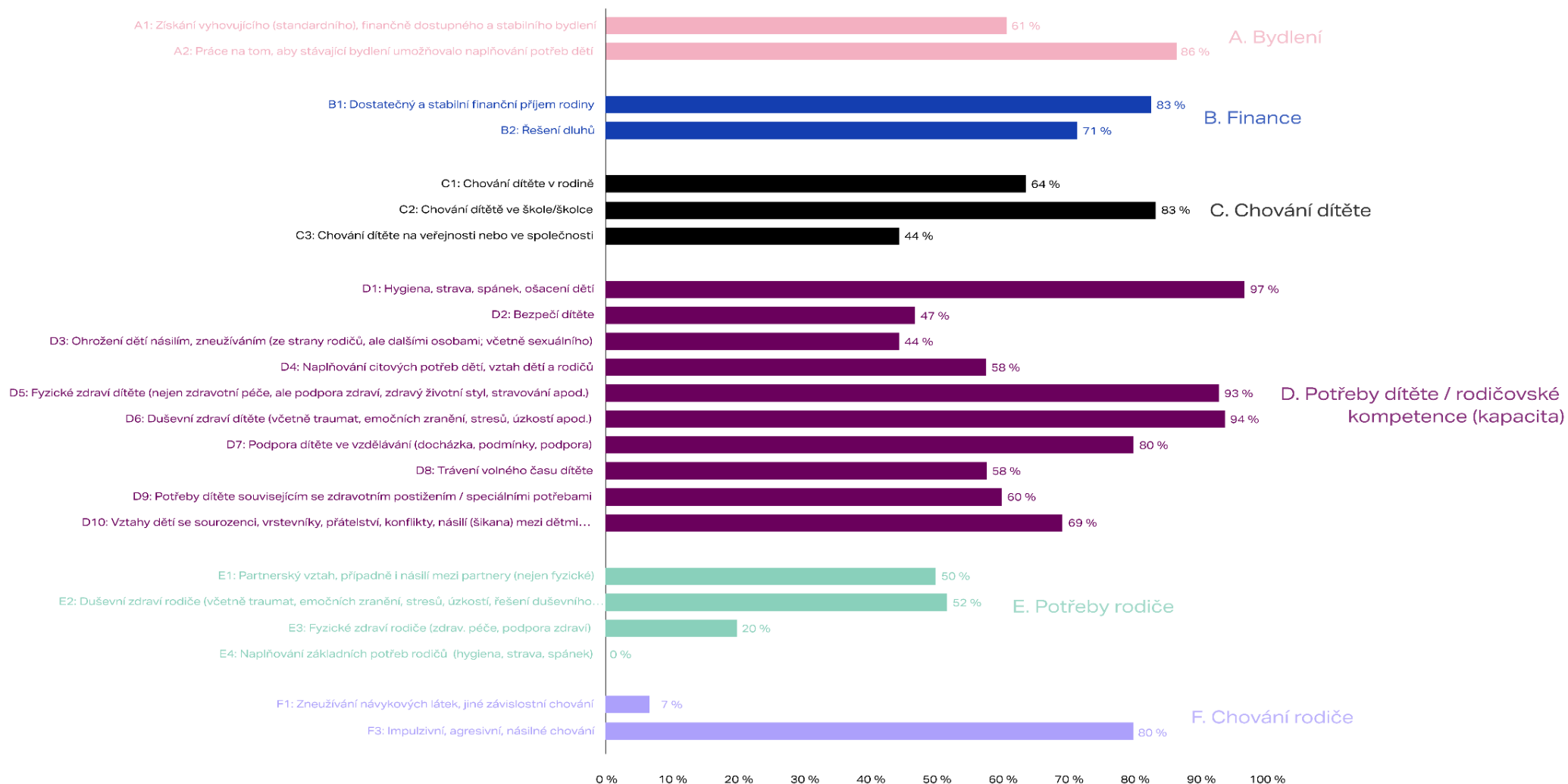
V rámci sběru dat byl použit autoevaluační dotazník, odpovědi zpravidla zadával pracovník, který s rodinou spolupracoval. Výsledky tedy mohou být do určité míry zkreslené. Z grafu 7 je nicméně zřejmé, že pracovníci neměli tendenci zatajovat, pokud ke zlepšení nedošlo (viz zejména položky v kategorii E a položku F1 Šlo navíc o anonymizovaný sběr dat, který pracovníkům sekundárně sloužil jako zpětná vazba k jejich práci pro ně samotné, respondenti tedy neměli motivaci odpovídat nepravdivě. Získaná data tak lze považovat za relevantní zdroj pro vyhodnocení dopadů spolupráce SAS s rodinou.

---

⁴ Nemuselo jít o zlepšení dosažené čistě samotnou službou SAS, protože do odpovědí bylo zahrnuto zlepšení dosažené i díky SAS zprostředkované podpoře.

Graf 2: Podíl dětí v rodinách, kde se **podařilo zlepšit naplňování potřeb v jednotlivých oblastech**
 – pouze případy, kdy se v rámci SAS na zlepšení v dané oblasti pracovalo

Skutečný příběh 1 (z praxe organizace Ratolest Brno): Od podpory v zajištění zdravotní péče po prevenci ohrožení dětí

Rodina (matka, otec a dvě dcery ve věku tři a osm let) byla zařazena do evidence OSPOD v roce 2019, kdy lékař upozornil na nedostatečnou výživu mladšího dítěte, u staršího dítěte bylo diagnostikované ADHD, rodiče se k němu chovají jinak než k jeho sourozenci, mají potíže s vyjadřováním náklonnosti. Mladší dcera ve svých třech letech téměř nemluvila a nosila pleny. Za pomoci sociální pracovnice se podařilo zajistit pro ni neurologické vyšetření. Pracovnice SAS zjistila, že rodina řeší velký komplex problémů, kromě nedostatečné výživy dětí to bylo náročné chování starší dcery kvůli ADHD a potíže rodičů dávat jí najevo své city, tíživá finanční situace, nepravidelné docházení k pediatrovi. Sociální pracovnice uvědomila o těchto skutečnostech OSPOD, který začal v této věci aktivně jednat. Pracovník z OSPOD začal chodit na častější šetření do rodiny, probíhají pravidelné schůzky s rodinou na OSPOD, kdy se hodnotí současná situace, a rozdělují se úkoly pro jednotlivé členy domácnosti. Zároveň bude podán návrh na výchovné opatření, který by měl také mít za následek zmírnění ohrožení dětí.

Rodiče nyní také zvládají chodit s dětmi na pravidelné prohlídky k pediatrovi a zubaři. U starší dcery se podařilo zajistit psychiatrické vyšetření a následné předepsání léků se kterými se jí lépe daří nejen doma, ale i ve škole. Rodiče jsou v tíživé finanční situaci a mají dluhy. Sociální pracovnice je motivovala k tomu, aby svoji dluhovou situaci začali aktivně řešit. Společně sjednali schůzku v dluhové poradně, kam rodiče docházejí, aby se s poradili s příslušnými odborníky. Sociální pracovnice spolu s rodiči pracuje na vztahu rodičů ke starší dceři. Podařilo se nastavit systém oceňování Evy za to, co se jí daří. Rodiče se učí, jak s dětmi trávit volný čas, jak s nimi komunikovat, jak je oceňovat, vyjadřovat náklonnost. Díky možnosti pracovat s rodinou intenzivněji došlo ke zlepšení situace rodiny v mnoha oblastech.

2 Častý dopad

intenzivní podpory rodiny:

Dítě může zůstat v rodině

nebo se do ní vrací

To, jaký vliv má intenzivní podpora na prevenci odebrání dětí z rodiny, sdělovali pracovníci SAS v rámci výzkumu v odpovědích na otázku: „Pokud se podařilo významně snížit ohrožení dítěte (a/nebo problémy v chování), jaký popis nejvíce odpovídá tomu, co se v daném případě stalo?“

Jako odpovědi byly nabídnuty následující možnosti:

a) „Díky SAS došlo ke snížení ohrožení dítěte/zlepšení naplňování potřeb dítěte/problémů v chování. Kdyby se to nestalo, dítě by bylo pravděpodobně umístěno mimo rodinu (nejen OSPOD, ale i rodiči). **Efektem SAS bylo naplňování potřeb dítěte a prevence umístění mimo rodinu.**“

nebo b) „Těžko říct, jestli by OSPOD umístění mimo rodinu navrhoval nebo ne, kdyby se s rodinou nepracovalo. **Efektem SAS byla lepší úroveň naplňování potřeb dítěte (zlepšení v chování), jestli byla efektem prevence umístění dítěte mimo rodinu, není možné říct.**“

Ve 20 z 24 případů (83 %), kdy se podařilo snížit ohrožení dětí, vybrali pracovníci možnost a). Byli si tedy dost jistí tím, že nebýt spolupráce rodiny se SAS, děti by byly z rodiny odebrány.

Skutečný příběh 2 (z praxe organizace Amalthea):

Jak spolupráce se SAS zabránila tomu, aby vyrostla další generace dětí v dětském domově

Kristýna vyrůstala celý život v dětském domově a podle vlastních slov vlastně nikdy nevěděla, co znamená „normální rodina“. Po odchodu z dětského domova v 18 letech se vrátila k matce. Tam pro ni ale nebylo moc místa a nikdo si jí nevšímal. Velmi krátce na to potkala svého současného partnera a po třech měsících chození zjistila, že je těhotná. Dost ji to zaskočilo a zvažovala, zda si má dítě nechat.

Mladí budoucí rodiče byli ve složité situaci, neměli kde bydlet, neměli peníze, žádné zázemí, žádné zkušenosti. Spojili se ale s pracovníci OSPOD, která jim doporučila Amaltheu a projekt Na začátku, který podporuje maminky v takové situaci. Díky tomu se podařilo mladé rodině zajistit bydlení i výbavu pro miminko, pracovníce SAS Kristýně pomáhala připravit se na mateřství, mluvit o tom, jak řešit jednotlivé problémy, kde hledat pomoc a podporu.

Na počátku byla Kristýna hodně nejistá a nesamostatná, s pracovníci byla v kontaktu i několikrát týdně, ale teď už si je jistější a po několika měsících spolupráce a zajištění bydlení většinu věcí zvládají s partnerem sami bez spolupráce s Amaltheou. „Jsem ráda, že jsem se tenkrát nerozhodla jinak. Chci dát Natálce lepší dětství, než jsem měla já.“ Intenzivní spolupráce s rodinou a řešení problémů v počátcích spolu s pozitivním přístupem obou partnerů pomohlo předejít mnoha problémům, jejichž eskalace by mohla vést až k odebrání Natálky z rodiny.

Stejnou míru jistoty pracovníků v to, že intenzivní podpora rodiny měla zásadní vliv na prevenci odebrání, jsme zaznamenali i v odpovědích na doplňující otázku, kdy jsme se ptali na to, s jakou pravděpodobností by podle pracovníků došlo k umístění dítěte do konkrétních typů náhradní péče (dětský domov, příbuzenská pěstounská péče apod.), pokud by rodina nespolupracovala se SAS. Pracovníci nejčastěji uváděli, že by došlo k umístění dětí do konkrétních forem náhradní péče s „velmi vysokou pravděpodobností“, méně často s „vysokou pravděpodobností“ a jen výjimečně dávali najevo nejistotu ohledně osudu dítěte skrze volbu možnosti s „určitou pravděpodobností“.

Sebraná data popisující práci SAS se 34 rodinami v každém případě potvrzují, že **intenzivní podpora rodiny je účinným nástrojem prevence odebrání dětí z rodin a podpory návratu**. Jak je vidět z grafu 3, díky intenzivní spolupráci s rodinami⁵ se podařilo:

1. zabránit umístění 26 dětí do ústavní péče, z toho 22 do dětských domovů;
2. u dalších devíti dětí se podařilo předejít umístění do náhradní rodinné péče (nejčastěji pěstounské);
3. deset dětí se podařilo navrátit do rodiny.

Celkem tedy mohlo se svými rodiči zůstat (nebo se k nim vrátit) 45 dětí, tedy 65 % sledovaných dětí. Z dat prezentovaných v této analýze je přitom zřejmé, že se nejednalo o případy, kdy by byly děti ponechány v rodinách, kde by docházelo k jejich ohrožení (či navraceny do takových rodin), ale že **OSPOD rozhodl o setrvání dětí v rodině (či návratu) na základě toho, že došlo díky intenzivní práci s rodinou k významnému zlepšení v mnoha oblastech, kde byl problém**.

V případech, kdy se zlepšení nepodařilo dosáhnout, k odebrání dětí došlo. Důvodům, proč došlo k odebrání celkem 24 dětí ze spolupracujících rodin, se věnujeme v následující kapitole.

Box 2 Věrohodnost poskytnutých informací o tom, kde by děti skončily, nebýt spolupráce se SAS

Většina rodin vybraných do výzkumu řešila problémy ve více oblastech, jednalo se tak o rodiny, kde riziko odebrání dětí bylo velmi vysoké (viz grafy prezentované v kapitole 7). Šlo zpravidla o případy výrazných nedostatků v naplňování potřeb dětí a pro rodiny i SAS bylo zřejmé, v čem je potřeba dosáhnout zlepšení, aby děti mohly zůstat v rodině (nebo se do ní navrátit).

Data použitá v této analýze nadto zpravidla poskytovali ti samí pracovníci, kteří se intenzivní spolupráci se zkoumanými rodinami osobně věnovali a dokázali popsat míru zlepšení situace v rodinách, jež v důsledku vedla k rozhodnutí o neodebrání či navrácení dítěte.

K tomu je potřeba dodat, že přestože se fungování OSPOD stále potýká s řadou problémů, bylo by zavádějící domnívat se, že OSPOD jedná jako „nevyzpytatelný“ subjekt, který nahodile dítě buď odebere, nebo neodebere, aniž mají ostatní zúčastnění šanci odhadnout, co se stane. I z dat představených ve Zprávě o stavu péče o ohrožené děti v ČR v roce 2023 je zřejmé, že OSPOD napříč ČR je relativně konzistentní ve svých měřítkách a hodnocení situace i důvodů vedoucích k odebrání (viz podkapitolu II.4),¹ tedy hodnocení pracovníků lze v tomto ohledu považovat za zcela realistické a hodnověrné.

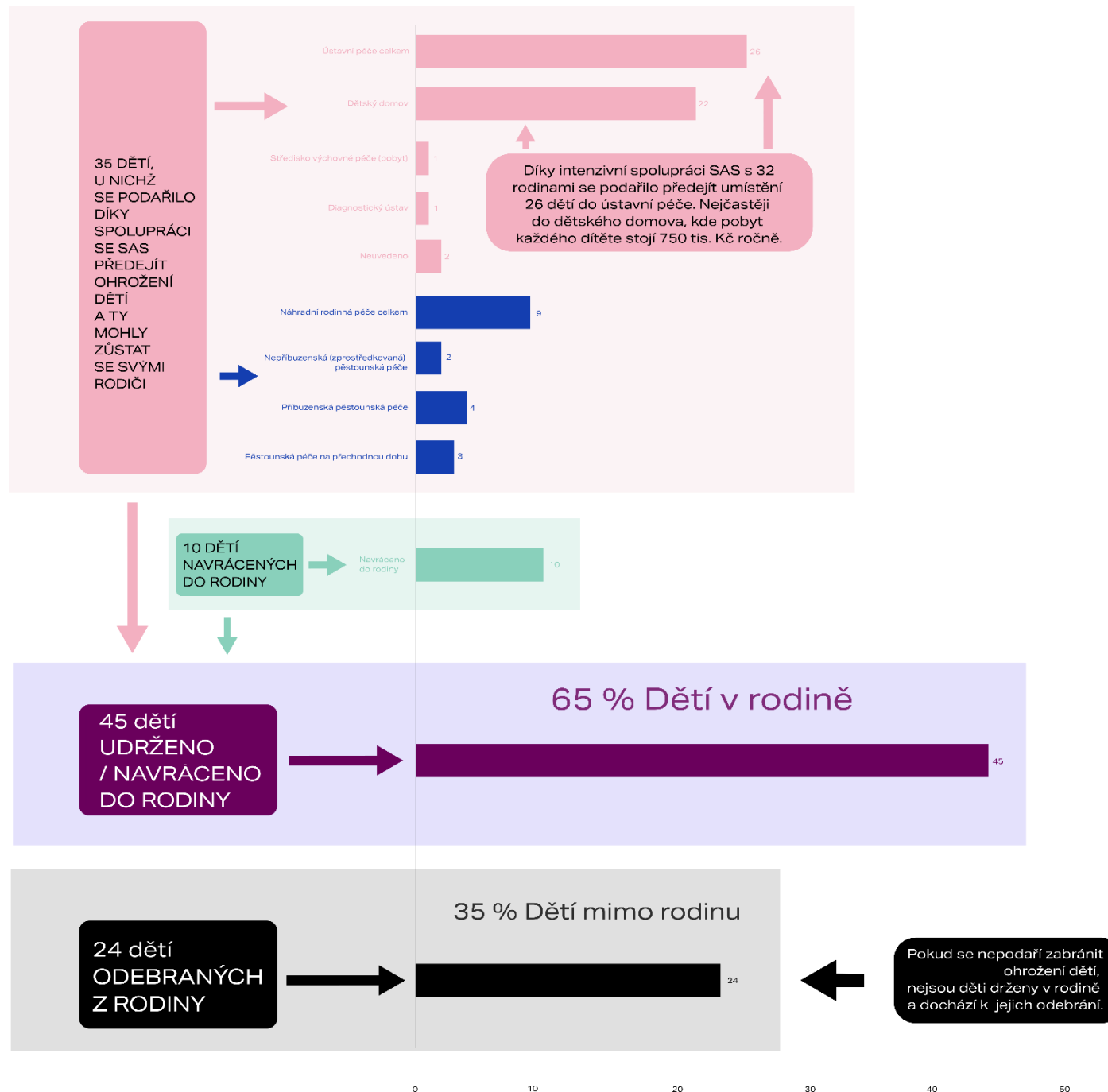
¹ Dostupné z: <https://www.8000duvodu.cz/blog/zprava-o-stavu-pece-o-ohrozene-deti-v-cr-v-roce-2023-prevence-ohrozeni-ditete-stale-achillovou-patou>

⁵ U 31 rodin se pracovalo čistě na prevenci odebrání, u dvou pouze na návratu dětí a u jedné jak na prevenci odebrání, tak na návratu.

Graf 3: Celková bilance za 34 rodin, kterým byla poskytována intenzivní podpora, data o dotčených dětech a změnách v jejich umístění*

* Celkem se pracovalo se 34 rodinami, z toho v případě 31 rodin na prevenci odebrání dětí, v případě dvou rodin na návratu dětí a v případě jedné rodiny se pracovalo současně na prevenci odebrání (jedno dítě) a návratu dětí (tři děti).

Celkový počet dětí zachycených v Grafu 3 je 69 (35 dětí, které mohly zůstat v rodině, 10 navracených a 24 odebraných), což je o 4 děti méně, než byl celkový počet dětí, které 34 zkoumaných rodin mělo při zahájení spolupráce se SAS, který činil 73 (viz Kapitola 6). Důvodem je to, že jedna ze zkoumaných rodin měla 2 děti, které byly mimo rodinu už při zahájení spolupráce, ale na návratu se nepracovalo, v jedné rodině došlo během spolupráce k tomu, že dítě dosáhlo zletilosti (nedošlo tedy k jeho odebrání, ale nebylo to efektem spolupráce se SAS), u jedné rodiny (s jedním dítětem) SAS uvedla, že není možné říct, jestli byla efektem spolupráce rodiny se SAS prevence odebrání, nebo by i bez spolupráce se SAS k odebrání nedošlo.

3 Když prevence nezafunguje, ohrožené děti se z rodin odebírají

Jak je vidět z grafu 3 na straně 12, celkem došlo k odebrání 24 dětí z 10 rodin (tedy 29 % ze 34 zkoumaných rodin)⁶. Hlavní důvod, proč se tomu stalo, již byl uveden výše: u těchto rodin se nepodařilo dosáhnout dostatečného zlepšení v naplňování potřeb dětí či snížení rizik v službami SAS podporovaných oblastech. Z grafu 4 na straně 14 i grafu 10 na straně 24 je zřejmé, že ne u všech dětí se podařilo dosáhnout zlepšení v oblasti bezpečí dítěte a/nebo ohrožení dětí násilím či zneužíváním. A OSPOD v těchto případech přistoupil ke odebrání dětí z rodiny. Z analyzovaných dat i výpovědí pracovníků vyplývá, že SAS nefunguje jako služba, která by se pokoušela ohrožení dětí před OSPOD jakkoli skrývat, ale právě naopak v řadě případů je to právě SAS, díky níž se OSPOD dozví o míře ohrožení dítěte (a nezbytnosti odebrání dětí) – tuto roli SAS popisuje i výzkumná zpráva „Podpora ohrožených rodin v České republice“.⁷

V rámci výzkumu byly pracovníci dotazováni, co hrálo roli v tom, že se ohrožení dítěte nepodařilo snížit. Z grafu 9 je zřejmé, že se jednalo v naprosté většině (80 % až 90 %) o případy, kdy hrálo roli mnoho nepříznivých faktorů současně:

1. spolupráce s rodinou byla započata pozdě;
2. spolupráce s rodiči byla obtížná;
3. intenzita spolupráce s rodinou, kterou mohla SAS nabídnout, nebyla dostatečná;
4. spolupráce s OSPOD neprobíhala optimálně.

---

⁶ Z jedné rodiny bylo odebráno šest dětí, z dalších čtyř rodin po třech dětech, proto připadá v průměru 2,4 odebraného dítěte na jednu rodinu.

⁷ Dostupné z: https://lumos.contentfiles.net/media/assets/file/sas_kapacity.pdf

4 Adekvátní intenzita spolupráce s rodinou jako klíčová proměnná

Napříč touto analýzou jsme se různým způsobem věnovali intenzitě spolupráce s rodinou (po určitou dobu) jakožto jednomu z nejdůležitějších předpokladů pro úspěch podpory rodin v prevenci ohrožení dětí. V této kapitole shrnujeme hlavní zjištění o roli intenzity spolupráce v podpoře rodiny vyplývající z odpovědí pracovníků SAS.

1 Spolupráce s rodinou byla ve zkoumaných případech přibližně dvakrát intenzivnější, než je u SAS obvyklé

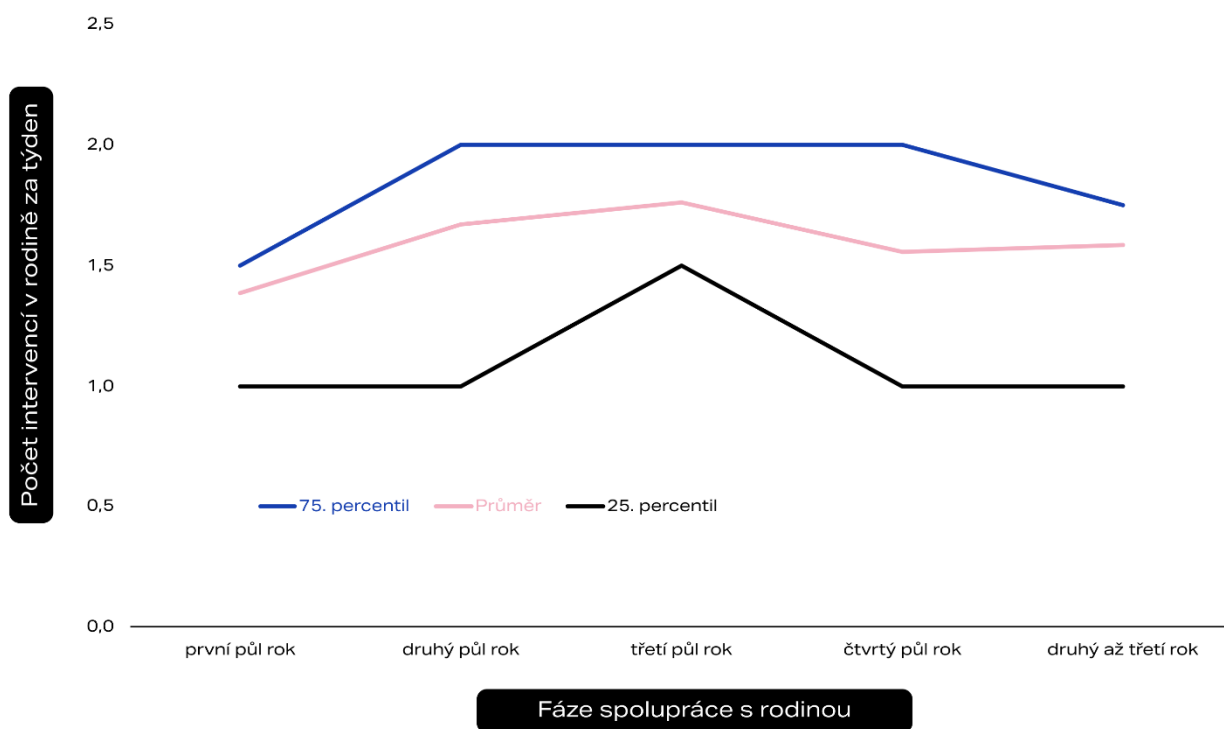
Z rozsáhlého reprezentativního průzkumu vyplynulo, že obvyklá (průměrná) intenzita spolupráce znamená jednu intervenci (zpravidla návštěvu v rodině) za týden.⁸ Pro zkoumané případy opravdu platilo, že intenzita spolupráce byla vyšší, než je obvyklé (vyšší než obvyklá intenzita byla ostatně hlavním kritériem pro výběr případů zařazených do výzkumu). V průměru se jednalo o 1,5 až 1,8 intervence v rodině za týden (nejvyšší průměrné hodnoty bylo dosaženo v třetím půlroce spolupráce (tedy asi po roce práce s rodinou), jak je vidět z grafu 10).

Pro většinu případů tedy platilo, že spolupráce byla 1,5krát až dvakrát intenzivnější, než je obvyklé.

---

⁸ Viz https://lumos.contentfiles.net/media/assets/file/sas_capacity.pdf

Graf 4: Počet intervencí v rodině za týden podle fáze spolupráce s rodinou

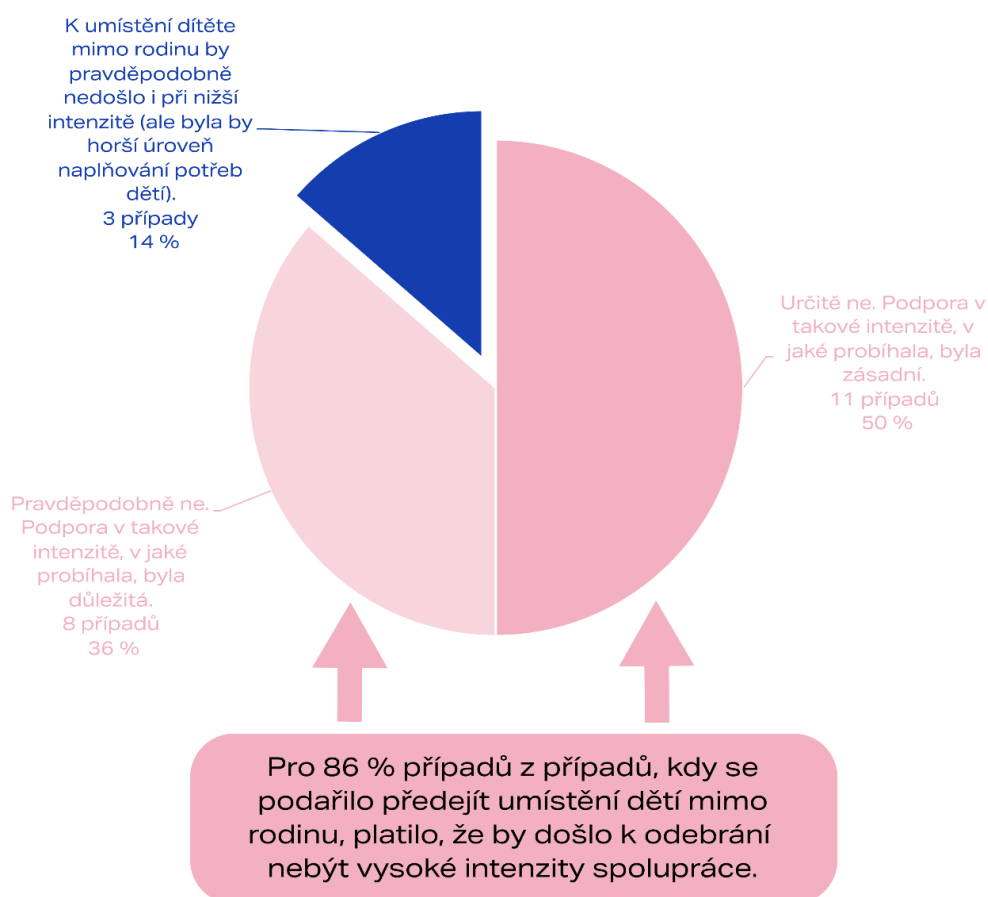
2 Vyšší než obvyklá intenzita spolupráce klíčová pro prevenci odebrání dětí z rodiny

V rámci výzkumu byli pracovníci specificky dotázáni na to, jak důležitá byla vyšší než obvyklá intenzita spolupráce s rodinou pro prevenci odebrání dětí z rodiny (vyplňovali pouze v případech, kdy se podařilo zabránit odebrání dětí). Pracovníkům byla položena následující otázka:

„Měla by podpora rodiny (tj. nejen spolupráce SAS, ale i další poskytovaná podpora jinými službami) stejný efekt na prevenci umístění dítěte mimo rodinu, kdyby neprobíhala tak intenzivně (jak probíhala), ale návštěva/podpora by byla v průměru jednou týdně?“

Z grafu 11 je zřejmé, že pracovníci si byli dost jistí tím, že kdyby se s rodinou neworkovalo v takové intenzitě, umístění dětí mimo rodinu by se nepodařilo předejít. V případě poloviny z rodin, u nichž se podařilo předejít odebrání dětí, pracovníci uvedli, že podpora v takové intenzitě, v jaké probíhala (tedy zpravidla dvakrát intenzivnější, než je obvyklé), byla zásadní pro to, aby mohly děti zůstat v rodině.

Graf 5: Odpovědi na otázku, zda by měla spolupráce s rodinou stejný efekt na prevenci odebrání dětí v případě, kdyby neprobíhala tak intenzivně

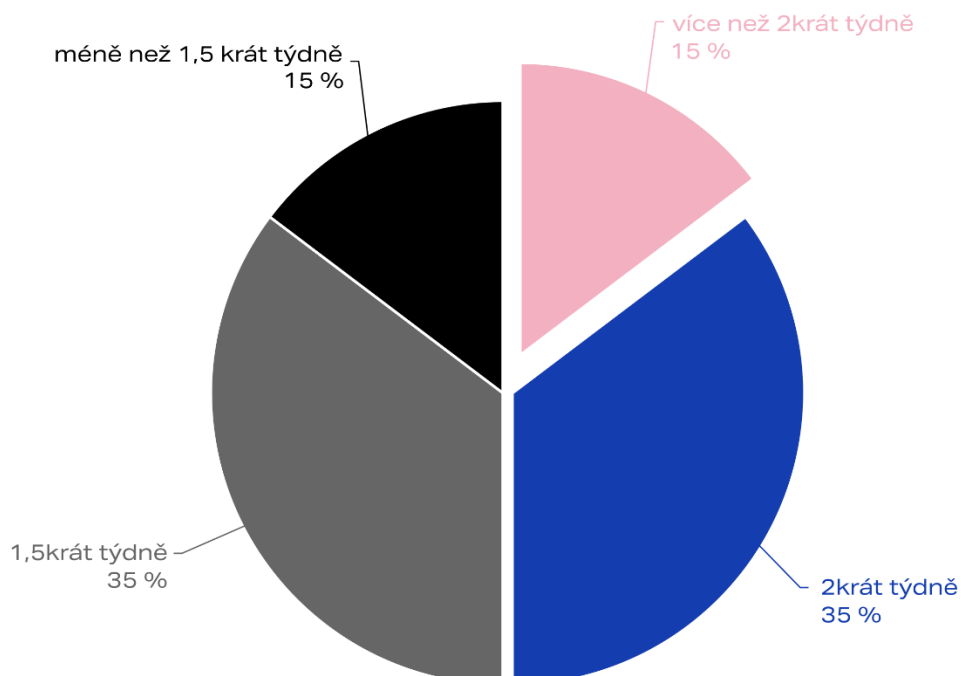

3 Intenzivní, ale ne zase tak intenzivní

Ze sebraných dat zároveň vyplynulo, že spolupráce s rodinou byla ve zkoumaných případech sice intenzivnější, než je obvyklé, ovšem nikoli zásadním způsobem. Pro 85 % případů platilo, že maximální počet intervencí v rodině za týden činil dvě intervence týdně. Mezi zkoumanými případy, které měly zahrnovat příklady té nejintenzivnější spolupráce s rodinami, jakou do výzkumu zapojené služby SAS v posledních letech realizovaly, ve skutečnosti byly:

- jen dva případy, kdy probíhaly intervence v rodině po určité pololetí třikrát týdně;
- jen dva případy, kdy probíhaly intervence v rodině po určité pololetí čtyřikrát týdně;
- jeden případ, kdy probíhaly intervence v rodině po určité pololetí pětkrát týdně.

Graf 6: Podíl případů podle nevyšší intenzity spolupráce s rodinou (počtu intervencí v rodině za týden)

4 Jedna až dvě intervence za týden zdaleka nejsou ideální počet v případech rodin, které trápí mnoho problémů současně

Z výše uvedeného nicméně nevyplývá, že by intenzita spolupráce, kterou SAS ve zkoumaných případech zpravidla byla schopná nabídnout, tedy dvě návštěvy za týden, byla dostačující.

V rámci výzkumu jsme se v každé z posuzovaných oblastí dotazovali, zda by pracovníci pracovali na zlepšení v dané oblasti intenzivněji, pokud by tuto možnost měli.

Otázka zněla: „Pokud by SAS měla kapacitu pracovat v této oblasti intenzivněji (nebo vůbec pracovat, jestliže kvůli kapacitám nemohla), nebo peníze na zaplacení externí podpory, využili byste této možnosti?“

Jako odpověď mohli pracovníci uvést:

1. určitě ano;
2. pravděpodobně ano;
3. spíše ne;
4. určitě ne.

Ukázalo se, že u velké části dětí by pracovníci v mnoha oblastech uvítali možnost pracovat intenzivněji (nebo aby do spolupráce byly zapojeny další služby).

V některých případech služby nespolupracovaly na zlepšení v oblastech, kde byl problém a zlepšení by bylo důležité pro naplňování potřeb dětí. Jak je vidět z grafu 8 na straně 22, tento problém se netýkal základních potřeb dětí, fyzického zdraví a vzdělávání – oblastí, jež typicky nejbedlivěji sleduje OSPOD, a v kterých tedy bylo zásadní dosáhnout zlepšení, aby mohly děti zůstat v rodině. Ale v mnoha případech se nepracovalo na zlepšení v řadě jiných důležitých oblastí, kde byl problém, od chování dítěte v rodině po potřeby rodičů.

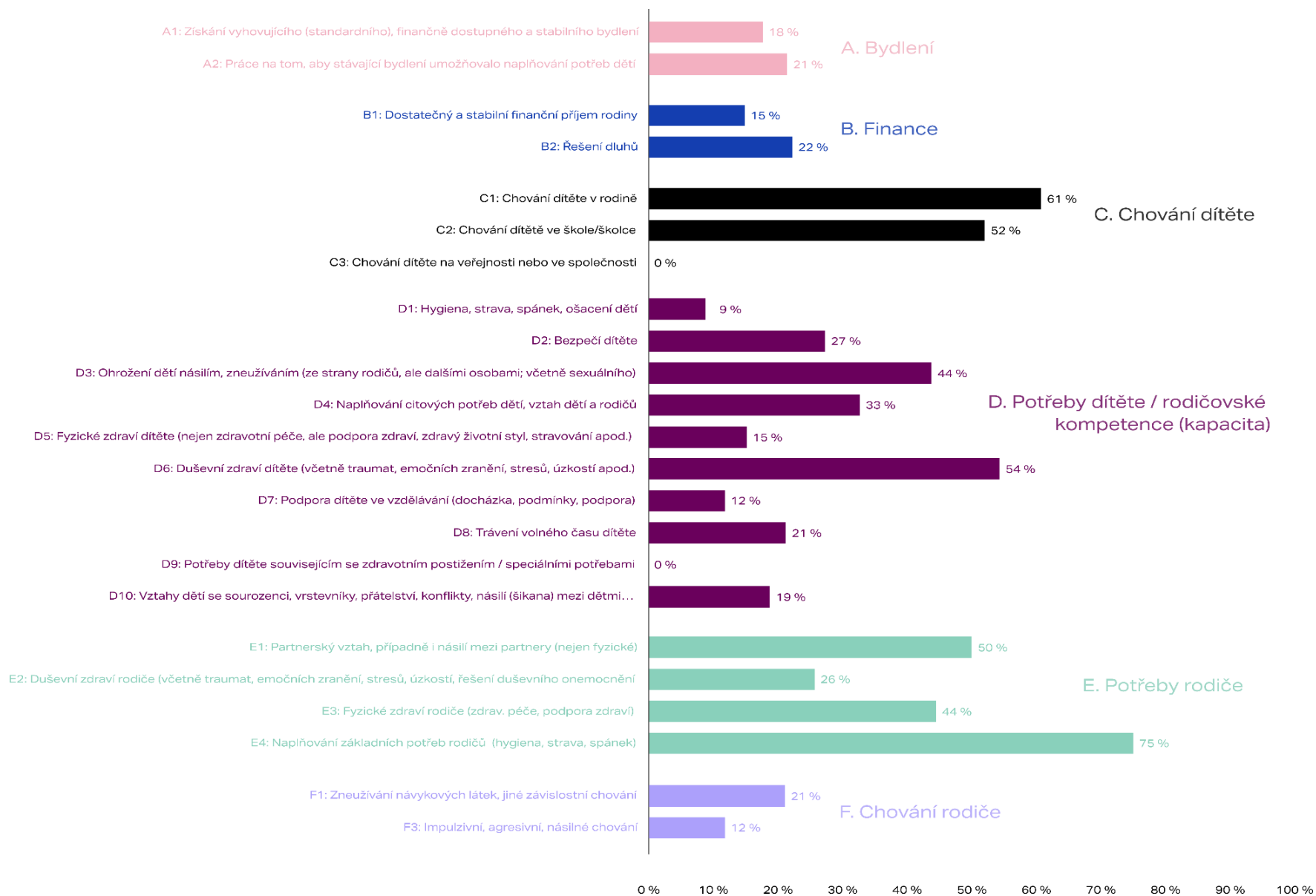
K otázce potřeby intenzivnější spolupráce ze sebraných dat vyplývá, že:

1. možnost (dočasně) působit intenzivněji by službám umožnila pracovat na zlepšení v oblastech, kde byl problém, ale na zlepšení se vůbec nepracovalo (viz graf 8);
2. u dětí (a v oblastech), kde byl problém, ale nepodařilo se dosáhnout zlepšení, by pracovníci velmi často uvítali možnost pracovat intenzivněji (či zapojení dalších subjektů do podpory) – viz graf 9;
3. služby by uvítaly možnost pracovat intenzivněji nejen v případech (a na oblastech), kde se nepodařilo dosáhnout zlepšení, ale i v oblastech, kde se něco zlepšilo⁹;
4. bylo by díky tomu častěji dosaženo zlepšení ve vícero oblastech, kde byl problém – jak je totiž vidět z grafu 17, který zahrnuje „úhrnnou“ úspěšnost podpory rodiny, tj. u jaké části ze všech dětí, jež byly dotčené problémem v nějaké oblasti, došlo ke zlepšení, úhrnná úspěšnost služby sice v některých problémových oblastech, zejména D., nebyla špatná, ale v jiných zdaleka nebyla ideální (což není překvapivé, protože se jednalo mnohdy o oblasti, kde se na zlepšení vůbec nepracovalo, jak je vidět z grafu 8, nebo nepracovalo v adekvátní intenzitě, jak je vidět z grafu 9);
5. pracovníci velmi často uváděli, že by využili možnost spolupracovat s rodinou intenzivněji ve většině ze zkoumaných oblastí, pokud by tuto možnost měli (viz graf 11).

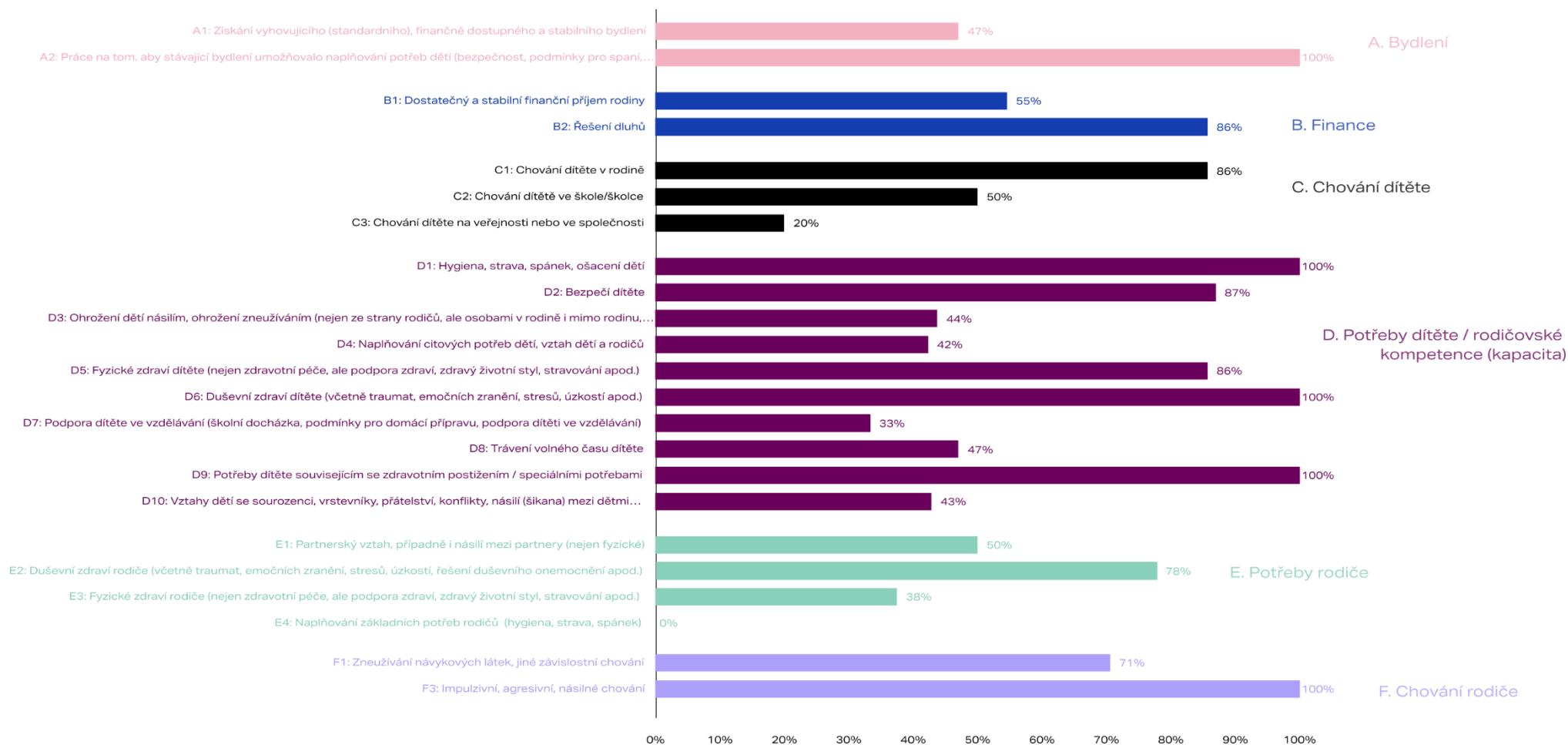
---

⁹ Grafy, z kterých vyplývá, že služby by uvítali možnost intenzivnější spolupráce i v oblastech, kde se podařilo dosáhnout určitého zlepšení, nezahrnujeme s ohledem na to, že Zpráva už tak obsahuje velké množství grafů.

Graf 7: Podíl dětí, pro které platilo, že na zlepšení v jednotlivých zkoumaných oblastech se **nepracovalo**, přestože zde byl problém

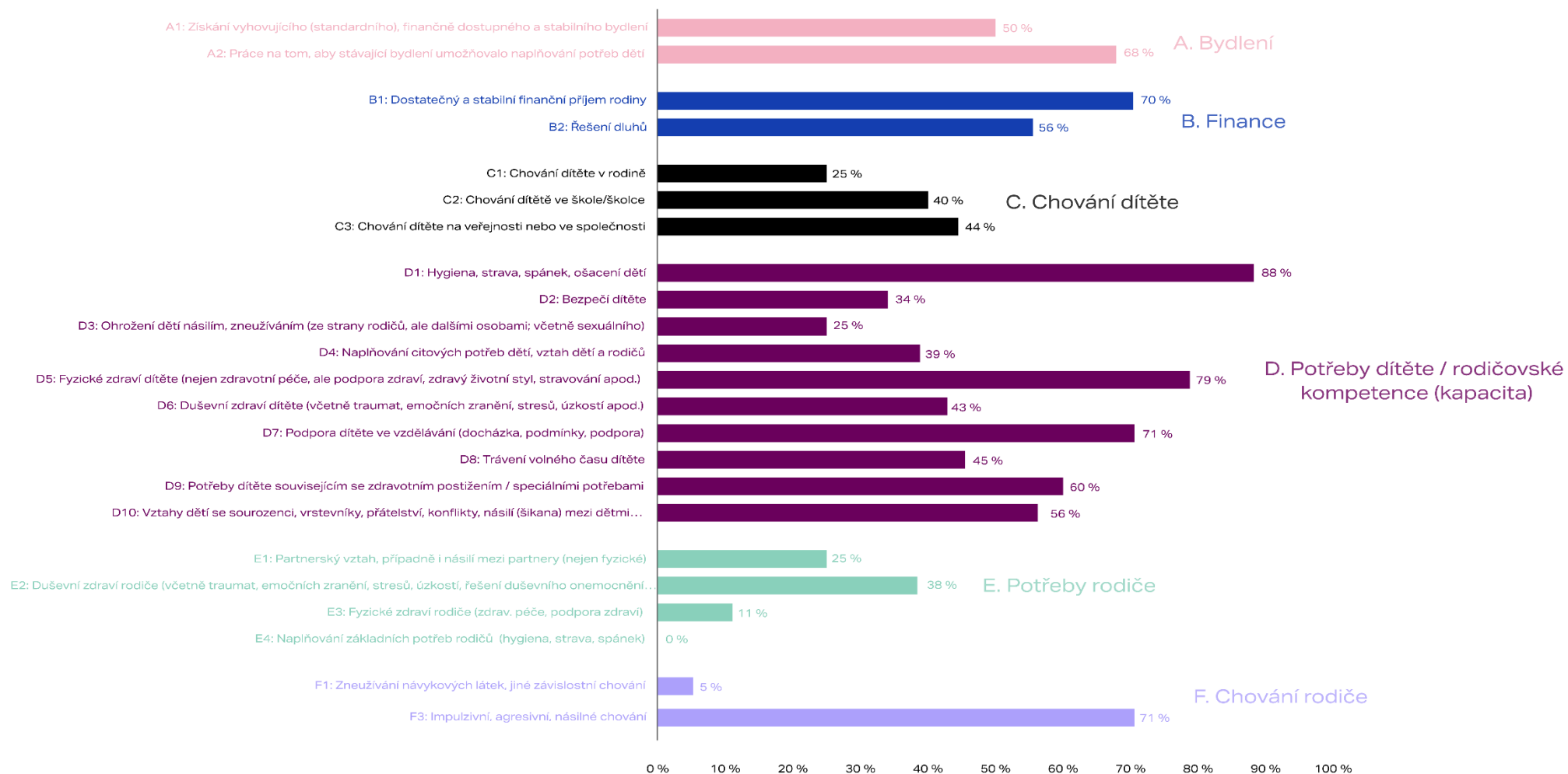

Graf 8: Podíl dětí, u kterých nedostatečné kapacity SAS byly jednou z příčin, proč nedošlo ke zlepšení (a platí, že SAS by ráda pracovala s rodinou intenzivněji)

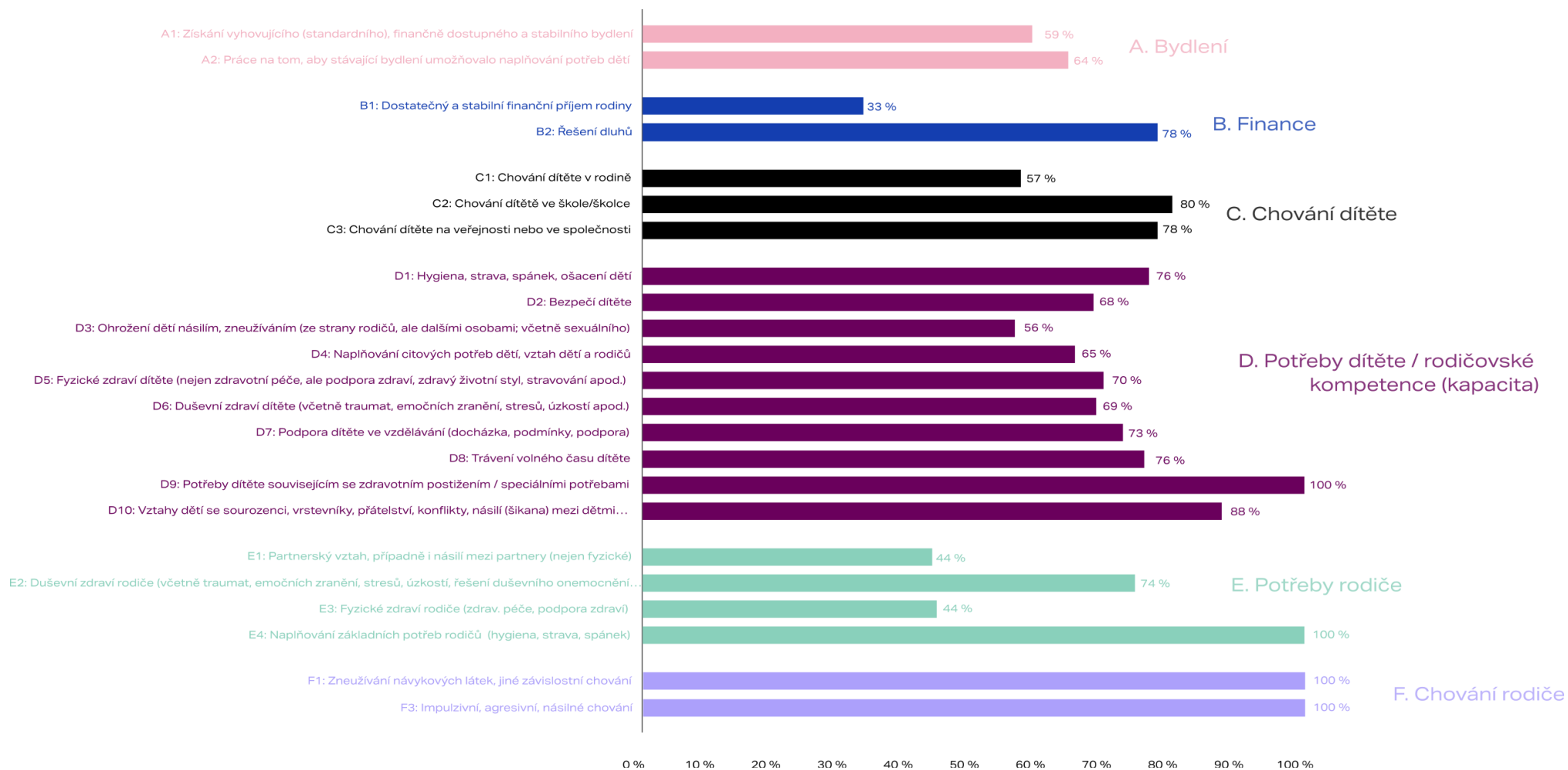

Graf 9: Podíl dětí v rodinách, kde se podařilo zlepšit naplňování potřeb v jednotlivých oblastech – všechny případy, kdy byl v dané oblasti problém

Graf 10: **Potřebnost intenzivnější práce s rodinou** v dané oblasti pohledem SAS
(podíl dětí, v jejichž případě by pracovníci využili možnost spolupracovat s rodinou intenzivněji, pokud by tuto možnost měli)

5 Role bydlení

Přebývání rodiny v nevyhovujícím bydlení, zejména v různých formách bytové nouze, která zahrnuje přežívání rodiny na ubytovnách, v azylových domech, nevyhovujících či extrémně přelidněných bytech, je jedním z nejčastějších důvodů, jenž souvisí s umístováním dětí do ústavní péče. Vyplývá to i ze šetření MŠMT mezi školskými zařízeními pro výkon ústavní výchovy i šetření MPSV mezi dětskými domovy pro děti do tří let věku, realizovaného v roce 2024. Data prokazují silnou souvislost mezi bytovou nouzí a ohrožením dětí podrobně prezentuje Zpráva o vyloučení z bydlení 2024.¹⁰ A z dalších výzkumů vyplývá i to, že díky poskytnutí vyhovujícího bydlení rodině (pokud nic dalšího nezměníme) dochází ke snižování doby, kterou tráví děti ve státní péči.¹¹

Co přináší nově tato analýza, je podrobné rozkrytí příčin toho, proč nevyhovující bytové podmínky zvyšují riziko ohrožení dítěte. Pracovníci byli totiž podrobně dotázáni na to, kde rodina v průběhu spolupráce bydlela (takže bylo možné identifikovat rodiny, které strávily minimálně půl roku v různých formách bytové nouze), ale především byli velmi podrobně dotazováni na negativní vliv bytové situace na naplňování potřeb dětí v jedenácti různých oblastech.

Negativní vliv bytové situace rodiny na naplňování základních potřeb dětí, na jejich zdraví a bezpečí uvedli pracovníci v případě poloviny dětí, které v bytové nouzi strávily alespoň půl roku (v období, kdy s nimi SAS pracovala, což byly zpravidla dva roky), jak je vidět z grafu 12.

Zajistit naplňování potřeb dětí i jejich bezpečí v nevyhovujícím, či dokonce rizikovém prostředí je pro rodiny obtížné i s podporou dalších služeb. Už v reprezentativním průzkumu mezi službami SAS v roce 2021¹² uvedlo 78 % služeb, že existence zákona o sociálním bydlení by významně zvýšila účinnost služby. Z nově sebraných dat víme proč: bytová nouze má často negativní dopady na naplňování potřeb dětí (i rodičů) nebo je i zdrojem ohrožení dětí a ztěžuje práci podpůrných služeb.

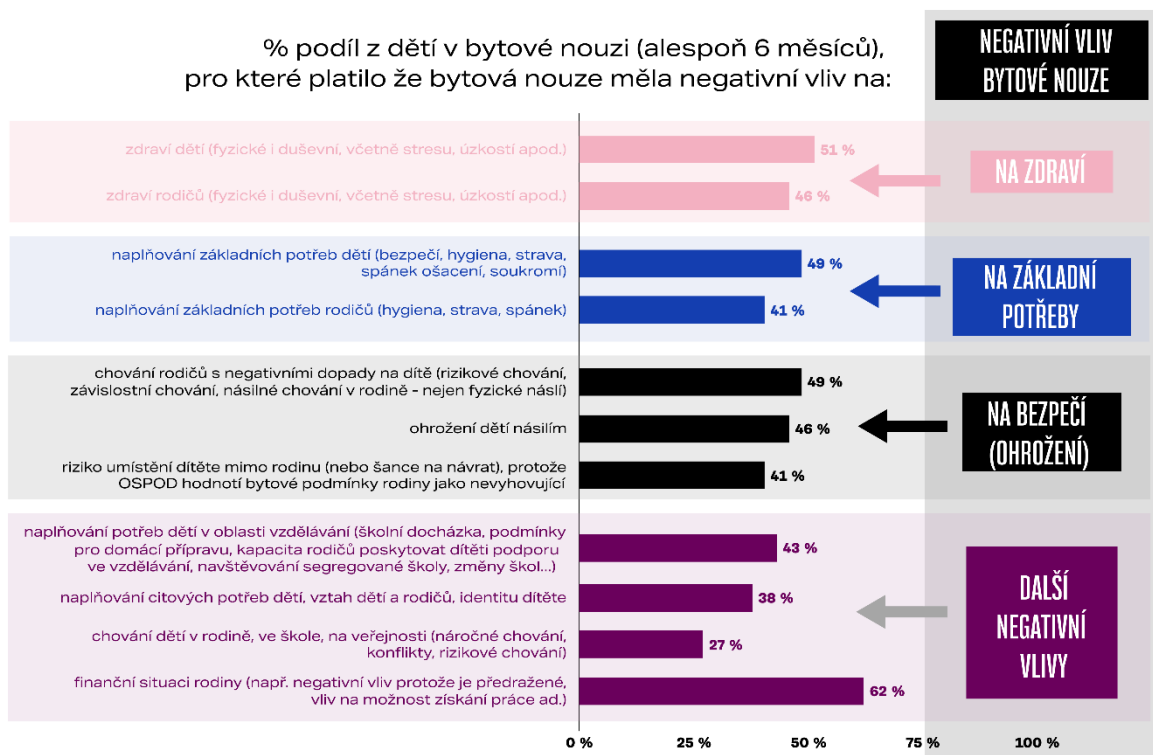
---

¹⁰ Dostupné z: <https://zabydleni.org/ke-stazeni>

¹¹ Viz SIGLOVÁ, I., ČERNÁ, E., RIPKA, Š. (2023). *Dosledování dopadů Housing First pro rodiny s dětmi v Brně po pěti letech. Závěrečná evaluační zpráva*. Platforma pro sociální bydlení. Dostupné z: https://socialnibydeni.org/wp-content/uploads/2023/11/Dosledovani_dopadu_Housing_First.pdf.

¹² Dostupné z: https://lumos.contentfiles.net/media/assets/file/sas_kapacity.pdf?

Graf 11: Negativní vliv bytové nouze na naplňování potřeb dětí

Skutečný příběh 3 (z praxe organizace Rodinné centrum Routa): Od podpory v bydlení ke komplexní podpoře rodiny

Paní B. se do sociálně aktivizační služby RC Routa dostala na základě doporučení orgánu sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD). Zakázku tak stanovoval OSPOD a nikoli klientka jako v případech, kdy dojde k navázání dobrovolné spolupráce ze strany klientů. To se projevilo zejména v počátcích spolupráce, kdy paní B. sice spolupracovala, ale zejména proto, aby jí nebyly odebrány děti. Prvotní zadání od úřadu znělo najít pro paní B. a její děti ve věku jeden a půl a pět let standardní bydlení. Maminka s dětmi totiž žila v maringotce, na což OSPOD upozornil jeden ze sousedů. RC Routa pomohla najít paní B. a jejím dětem nové bydlení, které by bylo pro OSPOD akceptovatelné. To se podařilo a paní B. žije v současné době v jednopokojovém bytě s patrem na spaní v ubytovně. V rámci spolupráce se ale objevily další problémy rodiny, zejména finanční, a s tím související potíže sociální. Situaci rodiny totiž komplikovalo to, že manžel a otec dětí byl ve výkonu trestu. Pracovníci Routy nejprve pomohli vyřešit sociální dávky a podpory u nadací a zajistili i potravinovou a materiální pomoc. Potravinová pomoc je i v případě paní B. klíčová, protože jak sama řekla, pomáhá jim „přežít“. RC Routa pomohla rodině překonat i velmi náročnou situaci, kdy došlo k navýšení nájmu a snížení sociálních dávek hmotné nouze.

Dalším z témat, které paní B. hodně trápilo, byla duševní i materiální pohoda dětí nejen z důvodu bytové a finanční situace, ale kvůli uvěznění jejich otce. Právě to vedlo k určité izolaci rodiny. Aby nemusela svoje problémy před nikým ventilovat, nežádala si matka dlouho o podporu, na kterou měla nárok. Právě přijetí situace bylo další téma, na kterém SAS s rodinou pracovala. Původní zakázka nalézt nové bydlení se během tří měsíců rozšířila o rozvoj rodičovských kompetencí, zlepšení finanční situace a větší integrace rodiny do komunity. Podle klíčové pracovnice se podařilo navázat spolupráci a udržet ji díky potravinové pomoci a respektu k potřebám paní B. a jejích dětí. Situaci se podařilo lehce stabilizovat, i když je stále potřeba rozvíjet další oblasti, především proto, aby se mohlo začít pracovat na dalších životních posunech – např. přestěhování do prostředí vhodnějšího pro děti či rozvoj finanční gramotnosti. Cestu k další, dlouhodobější spolupráci pomohl nastoupit otevřený přístup sociálních pracovníků ze sociálně aktivizační služby: „Routa neplnila jen zakázku OSPOD, ale ptali se mě i na další potřeby, zajímali se i o další věci, jestli nepotřebujeme oblečení, s jídlem nám pomohli, také se získáním dalších financí, když nám vzali hmotnou nouzi.“ Intenzivní spolupráce s RC Routa byla klíčová v krizovém okamžiku, kdy OSPOD doporučil změnu bydlení. Paní B. by sama tak rychle náhradní a akceptovatelné bydlení nenašla – a to i kvůli finanční situaci – a pravděpodobně by se její bytová situace stala dříve či později neúnosnou. Krize byla ale hlubší právě kvůli nedostatku financí, které souvisely s nástupem muže do vězení. Díky možnosti s rodinou pracovat intenzivněji se podařilo zjistit, ve kterých oblastech hrozí největší rizika, a SAS na nich mohla začít pracovat, a snížit tak míru ohrožení dětí. Díky intenzivní spolupráci se podařilo zmírnit rizika v rodině, a předejít tak odebrání dětí a jejich umístění do státní péče.

II. část: Doplnující informace

II. část zprávy obsahuje:

1. základní informace o zkoumaných dětech a rodinách;
2. přehled o tom, jaké potřeby dětí nebyly naplňované a jaké byly přítomné zdroje ohrožení dětí;
3. shrnutí toho, na čem se s rodinami spolupracovalo.

6 Základní informace o zkoumaných rodinách a dětech

Základní informace o zkoumaných případech (zdrojových datech)

Jak je vidět z tabulky 1, podařilo se nám získat podrobné informace o spolupráci SAS s 34 rodinami, ve kterých bylo celkem 73 dětí. Nejvíce dat poskytla organizace Ratolest Brno, z.s.

Tabulka 1: Počty případů a dětí zahrnutých do analýzy podle poskytovatele SAS

Kraj působnosti služby	Služba	Počet případů	Počet dětí v rodinách*
Pardubický	Amalthea, z.s.	11	19
Jihomoravský	Ratolest Brno, z.s.	18	40
Středočeský	RC Routa, z.s.	5	14
Celkem		34	73

* Včetně dětí umístěných na počátku spolupráce mimo rodinu v případech, kdy se pracovalo na návratu dětí do rodiny.

Přesnou představu o všech sbíraných údajích je možné nalézt v doprovodném excelovém souboru, který je dostupný na webu iniciativy 8000důvodů.¹³ Služby vyplňovaly celý excelový soubor (všech pět listů) za každý případ (rodinu) zvlášť.

Služby byly instruovány, aby poskytly data o případech z posledních tří let, kdy docházelo k vážnému ohrožení dětí, a tím pádem k vysokému riziku odebrání dětí z rodiny nebo již k odebrání dětí došlo. Jednalo se o rodiny, se kterými se z tohoto důvodu spolupracovalo intenzivněji, než je obvyklé.

Analýza nepředstavuje informace o „typických“ klientských rodinách SAS nebo o tom, jak obvykle probíhá spolupráce. Právě naopak, jedná se o **záměrný výběr**

¹³ www.8000dvodu.cz

náročných případů, protože právě na nich lze ukázat, jestli dokáže systém péče o ohrožené děti v Česku zajistit naplňování potřeb v původní rodině v případě právě takových rodin a zamezit odebrání dětí a jejich umístění do státní péče (viz Zprávu o stavu péče).

Věk dětí

Rodiny, o kterých byla sebrána data, měly děti ve všech věkových kategoriích. Méně zastoupeny byly pouze děti starší 15 let (viz tabulku 2).

Tabulka 2: Děti podle věku

Věk dítěte	Počet dětí	Podíl dětí
do 3 let	16	22 %
4 až 6 let	17	23 %
7 až 10 let	18	25 %
11 až 14 let	18	25 %
15 až 17 let	4	5 %
Celkem	73	100 %

Sourozenecké skupiny

Z tabulky 3 je zřejmé, že do analýzy bylo zahrnuto nejvíce rodin s jedním dítětem (44 % případů), vyskytovalo se ovšem i významné procento rodin se třemi dětmi a ve dvou případech se jednalo o rodiny se šesti dětmi. Pokud se ale podíváme na statistiku z hlediska dětí, ukáže se, že 63 % ze všech 73 dětí vyrůstalo v tříčlenných a větších sourozeneckých skupinách. Můžeme říci, že v tomto ohledu vzorek zkoumaných případů odpovídá skupině rodin, ze kterých jsou umístovány děti do dětských domovů. Pro děti v dětských domovech totiž také platí, že nadpoloviční většina pochází z tříčlenných a větších sourozeneckých skupin.¹⁴

Tabulka 3: Počty případů podle velikosti sourozenecké skupiny

Počet dětí v rodině	Počet případů	Podíl případů	Počet dětí	Podíl dětí
samotné dítě	15	44 %	15	21 %
2 děti	6	18 %	12	16 %
3 děti	10	29 %	30	41 %
4 děti	1	3 %	4	5 %
6 dětí	2	6 %	12	16 %
Celkem	34	100 %	73	100 %

¹⁴ Viz <https://www.edu.cz/zaverecna-zprava-z-mimoradneho-sberu-dat-mezi-skolskymi-zarizenimi-pro-vykon-ustavni-a-ochranne-vychovy-2023/>

Pozn.: Právě to, že se ve většině případů jedná o rodiny s více dětmi, zároveň znamená, že dočasná intenzivní podpora je kromě zachování původní rodiny a přirozeného prostředí pro dítě také pro stát vysoce efektivní. **Za každou rodinu s třemi dětmi, kde díky dočasné intenzivní spolupráci s rodinou dojde ke zlepšení v naplňování potřeb a děti díky tomu mohou zůstat v rodině, se podaří veřejným rozpočtům ušetřit téměř 2,2 mil. Kč ročně (viz graf 1).** Intenzivní práce s rodinou tak má nejen pozitivní dopad na dítě a rodinu, ale je přínosná i pro stát a udržitelnost, stabilitu a dlouhodobou finanční udržitelnost systému péče o ohrožené děti.

Pečující osoby

Tabulka 4 shrnuje strukturu dětí ve zkoumaných rodinách podle toho, kdo o děti pečoval. Z tabulky 4 je zřejmé, že mezi zkoumanými rodinami s vysoce ohroženými dětmi byly samoživitelské domácnosti (v naprosté většině domácnosti žen samoživitelek) zastoupeny více, než je obvyklé v rodinách s dětmi do 18 let v Česku.¹⁵ Výsledky nicméně ukazují, že pro 62 % dětí platilo, že v rodině byly přítomné dvě pečující osoby (nejčastěji oba rodiče). U větší části z vysoce ohrožených dětí tedy nebyla rodičovská kapacita limitovaná přítomností jen jedné pečující osoby.

Tabulka 4: Děti ve zkoumaných rodinách podle pečujících osob

Pečující osoby	Podíl dětí
Oba rodiče	51 %
Matka a prarodič/jiný příbuzný	8 %
Otec a prarodič/jiný příbuzný	3 %
Celkem více pečujících osob	62 %
Jen matka	34 %
Jen otec	0
Jen prarodič	3 %
Celkem 1 pečující osoba	38 %
Celkem	100 %

¹⁵ Podle dat Příjmy a životní podmínky domácností 2023 představují v Česku samoživitelské domácnosti přibližně 12 % z rodin s dětmi do 18 let. Viz <https://csu.gov.cz/produkty/prijmy-a-zivotni-podminky-domacnosti-x6dl59cm5z>

7 Nenaplněné potřeby a zdroje ohrožení dětí

Nenaplněné potřeby a zdroje ohrožení

Jedním z hlavních cílů analýzy bylo rozkrýt, jaké potřeby dětí nebyly ve zkoumaných rodinách adekvátně naplňované, jaké byly přítomné zdroje ohrožení a rizikové faktory. Jinými slovy, v jakých oblastech byl přítomný nějaký „problém“. Ve spolupráci s experty na vyhodnocování potřeb dětí a rizikových faktorů byl připraven (a pilotně vyzkoušen) podrobný dotazník obsahující celkem 24 položek v šesti kategoriích.¹⁶ Pracovníci, kteří vyplňovali dotazník, odpovídali v případě každé z nich na otázku:

Jak důležité to bylo pro (ne)naplňování potřeb dítěte/jaká byla úroveň naplňování potřeb? Potažmo jak důležitý byl stav v dané oblasti pro riziko ohrožení dítěte nebo jeho chování?

S tím, že měli v nabídce čtyři následující možnosti odpovědi:

1. Zásadní (kritické)/velmi špatná úroveň naplnění potřeb
2. Důležité/špatná úroveň naplnění potřeb
3. Spíše méně podstatné/akceptovatelná úroveň naplnění potřeb
4. Nepodstatné/potřeby naplněny

---

¹⁶ Vycházeli do značné míry z publikace Vyhodnocování ochranných a rizikových faktorů v sociálně-právní ochraně dětí, zejména v praxi osvědčeného nástroje „OZON“. Dostupné z:

https://lumos.contentfiles.net/media/assets/file/Vyhodnocovani_rizik_publicace.pdf

Jak je vidět z grafu 2, nejčastější byla kombinace problémů týkajících se naplňování potřeb dětí a omezených rodičovských kompetencí či rodičovské kapacity, nejčastěji se jednalo o citové potřeby dětí, bezpečí dítěte (často ovšem právě bezpečí vychází z absence stabilního a bezpečného bydlení) či vzdělávání (opět velmi častá spojitost s neadekvátním bydlením).

U 40 až 50 % dětí nebyly adekvátně naplňovány potřeby v oblasti hygieny, stravy, bezpečí, citové potřeby a potřeby v oblasti vzdělávání.

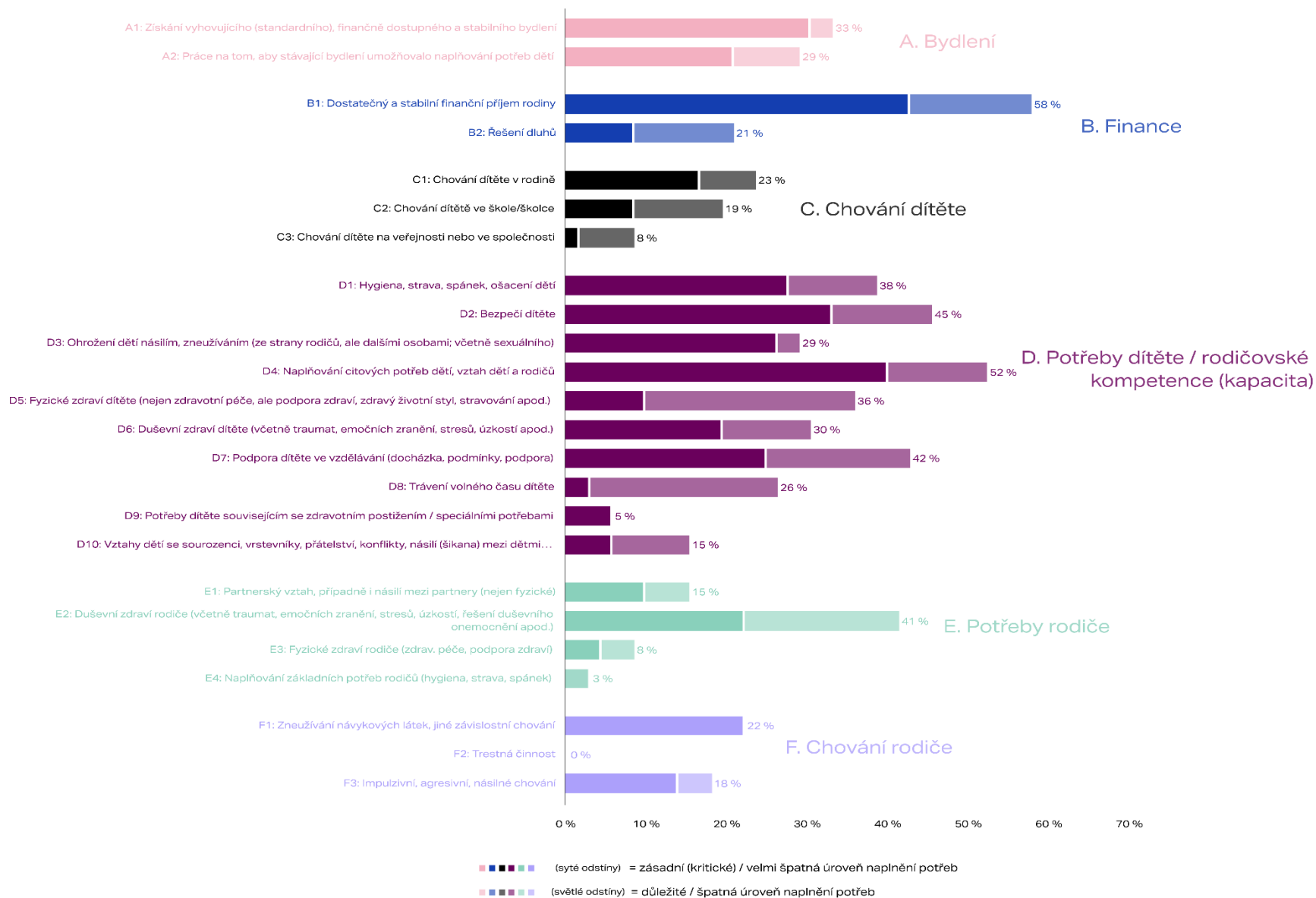
Rodiny ale měly často současně i finanční problémy, které měly negativní dopad na naplňování potřeb dětí (stabilizace finanční situace byla důležitá pro snížení rizika ohrožení dítěte), a potíže v oblasti bydlení (pro podrobné statistiky k bydlení viz kapitolu 8).

Relativně méně často (týkalo se přibližně 20 % dětí) bylo přítomné zneužívání návykových látek (či jiné závislostní chování) rodiče. Což odpovídá i statistikám o dětech umístěných v dětských domovech, které taktéž neukazují, že by mezi dětmi v zařízeních byl vysoký podíl dětí s rodiči s vážnými problémy se závislostí.¹⁷ Co se naopak vyskytovalo častěji (ve 40 %), bylo duševní zdraví rodiče jako faktor ovlivňující naplňování potřeb dětí.

---

¹⁷ Vyplývá ze spolupráce Lumos a dále Nadace J&T s řadou krajů, kde probíhal sběr podrobných dat o dětech v zařízeních ústavní péče (Pardubickém, Královéhradeckém, Libereckém ad.)

Graf 12: Význam sledované oblasti pro (ne)naplňování potřeb dítěte
(podíl dětí s velmi špatnou nebo špatnou úrovní naplnění potřeb v dané oblasti)

Práce na vícero frontách současně byla nezbytným předpokladem pro prevenci ohrožení dětí ve zkoumaných případech

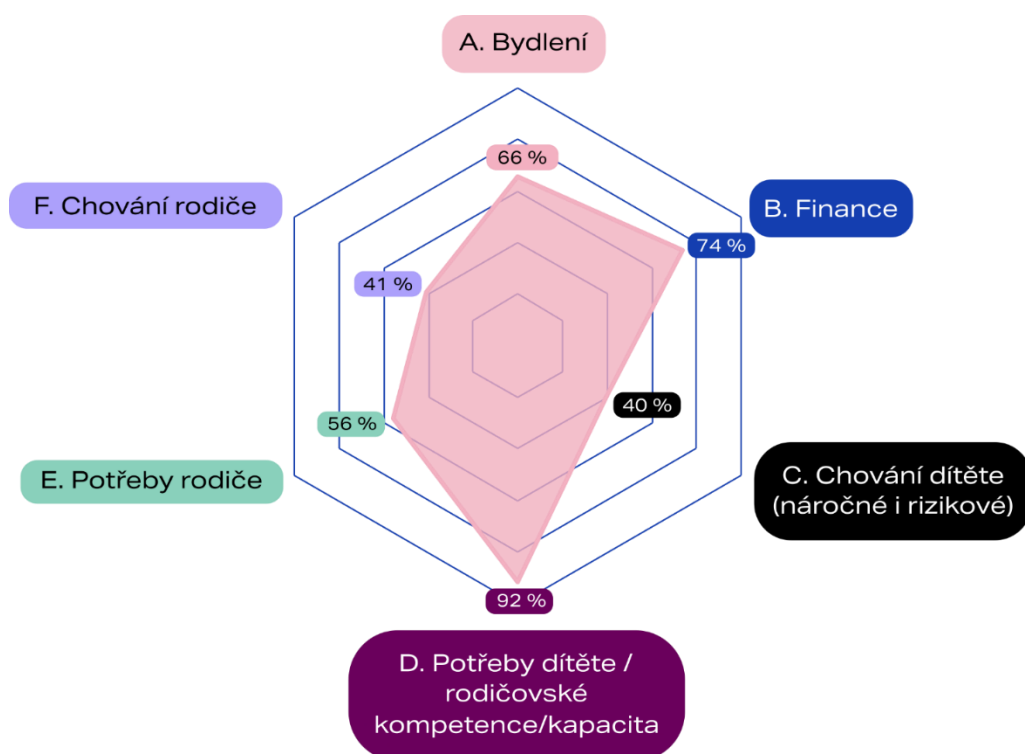
Graf 14 ukazuje, jak často se objevovaly zásadní problémy v šesti zásadních oblastech. Analýza dat (viz graf 14) ukázala, že:

- a) pro dvě třetiny dětí platilo, že jejich rodina měla nějaké problémy s bydlením s negativním dopadem na naplňování potřeb dětí;
- b) 74 % dětí bylo v rodinách s finančními problémy s negativním dopadem na naplňování potřeb dětí;
- c) náročné či rizikové chování dítěte bylo přítomné u 40 % dětí;
- d) u 92 % dětí byl problém s naplňováním některých potřeb;
- e) nedostatečné naplňování potřeb rodiče (nejčastěji duševního zdraví) mělo vliv na ohrožení dítěte u více než poloviny dětí;
- f) chování rodiče mělo vliv na naplňování potřeb přibližně 40 % dětí.

Vyplývá z toho, že pro prevenci ohrožení dětí je v mnoha případech **nezbytné, aby podpůrná služba měla kompetence, nejen pokud jde o naplňování potřeb dětí (oblasti D), ale také v práci s rodiči (oblasti E a F) a řešení problémů v oblastech bydlení a financí.**

Graf 13: Četnost zásadních problémů v daných oblastech

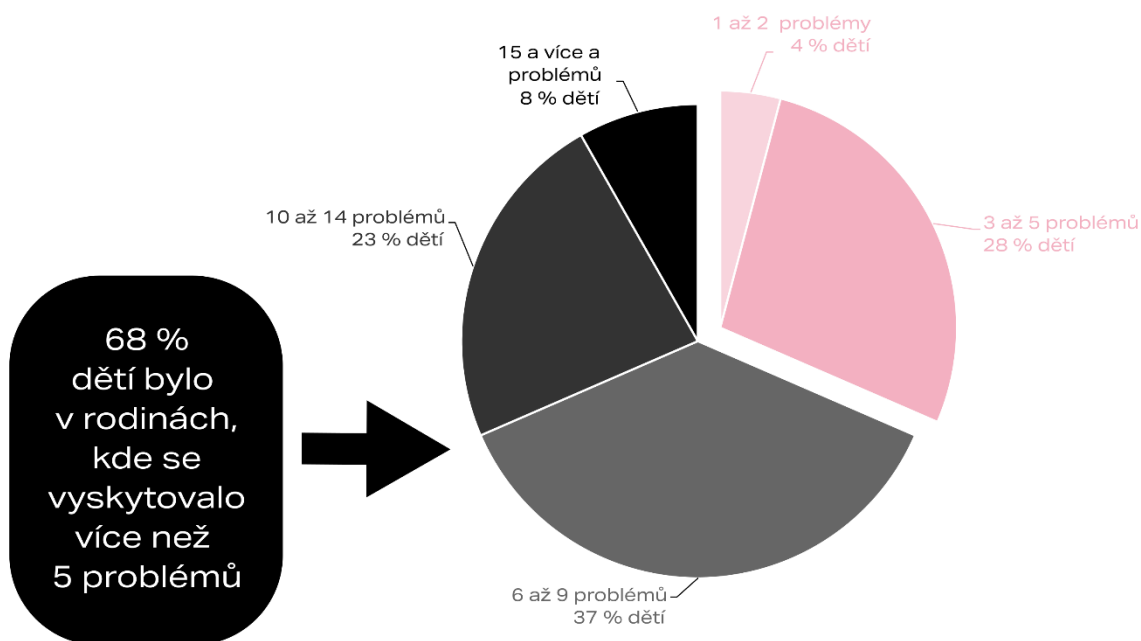
(podíl dětí v rodinách s alespoň jednou položkou v dané oblasti s velmi špatnou nebo špatnou úrovní naplnění potřeb)

Pro téměř 70 % dětí platilo, že bylo v rodinách, kde bylo přítomno více než pět problémů současně, v rodině necelé třetiny dětí dokonce bylo přítomno více než deset problémů současně, jak je vidět z grafu 4.

Můžeme tedy říci, že analýza zahrnuje z převážné většiny náročné případy rodin, kde se vyskytovalo mnoho problémů. To je třeba brát v potaz mimo jiné při interpretaci výsledků o dopadu spolupráce se SAS na prevenci odebrání dětí.

Graf 14: Podíl dětí podle počtu současně přítomných problémů

8 Na čem se s rodinami nejčastěji spolupracuje?

Služby SAS, které se podílely na výzkumu, byly dotázány, jak intenzivně se spolupracovalo s rodinou na zlepšení v každé z 24 výše popsaných oblastí v rámci služby SAS. Na výběr měly čtyři následující možnosti odpovědi:

1. Intenzivně pracovalo
2. Pracovalo
3. Okrajově pracovalo
4. Vůbec nepracovalo

Graf 5 ukazuje, že SAS s rodinami nejčastěji pracuje na zajištění naplňování potřeb dítěte, zlepšení rodičovských kompetencí a zajištění dostatečného a stabilního příjmu rodinu. V ostatních oblastech se pracovalo méně často, ale v těchto oblastech se také méně často vyskytovaly problémy, které vedly k nenaplňování potřeb dětí, případně ohrožení dítěte. Pokud bychom si přes sebe prolnuli graf 2 s oblastmi, kde se nejčastěji vyskytovaly problémy, a graf 5 zachycující, kde se nejčastěji pracovalo, zjistíme, že se do značné míry překrývají.

Z grafu 5 je současně vidět, že pro většinu oblastí, kde se s rodinami spolupracovalo na zlepšení, platilo, že se jen přibližně v případě poloviny rodin pracovalo intenzivně (viz velikost syté části z jednotlivých sloupečků v grafu). A z dalších sebraných dat prezentovaných v kapitole 7 je zřejmé, že nižší intenzita spolupráce zpravidla nebyla daná tím, že by nebylo potřeba spolupracovat intenzivněji (že by to nemělo smysl), ale spíše tím, že služby bohužel zpravidla neměly na intenzivnější spolupráci kapacitu.

SAS nemusí být (ani by neměla být) jedinou službou, která spolupracuje s ohroženými rodinami, obzvláště takovými rodinami, jež trápí mnoho problémů současně a byly součástí tohoto výzkumu. Výzkum toto reflektoval a bylo zjišťováno i to, jak intenzivně na zlepšení v každé z 24 zkoumaných oblastí pracovaly jiné subjekty (služby) mimo SAS.

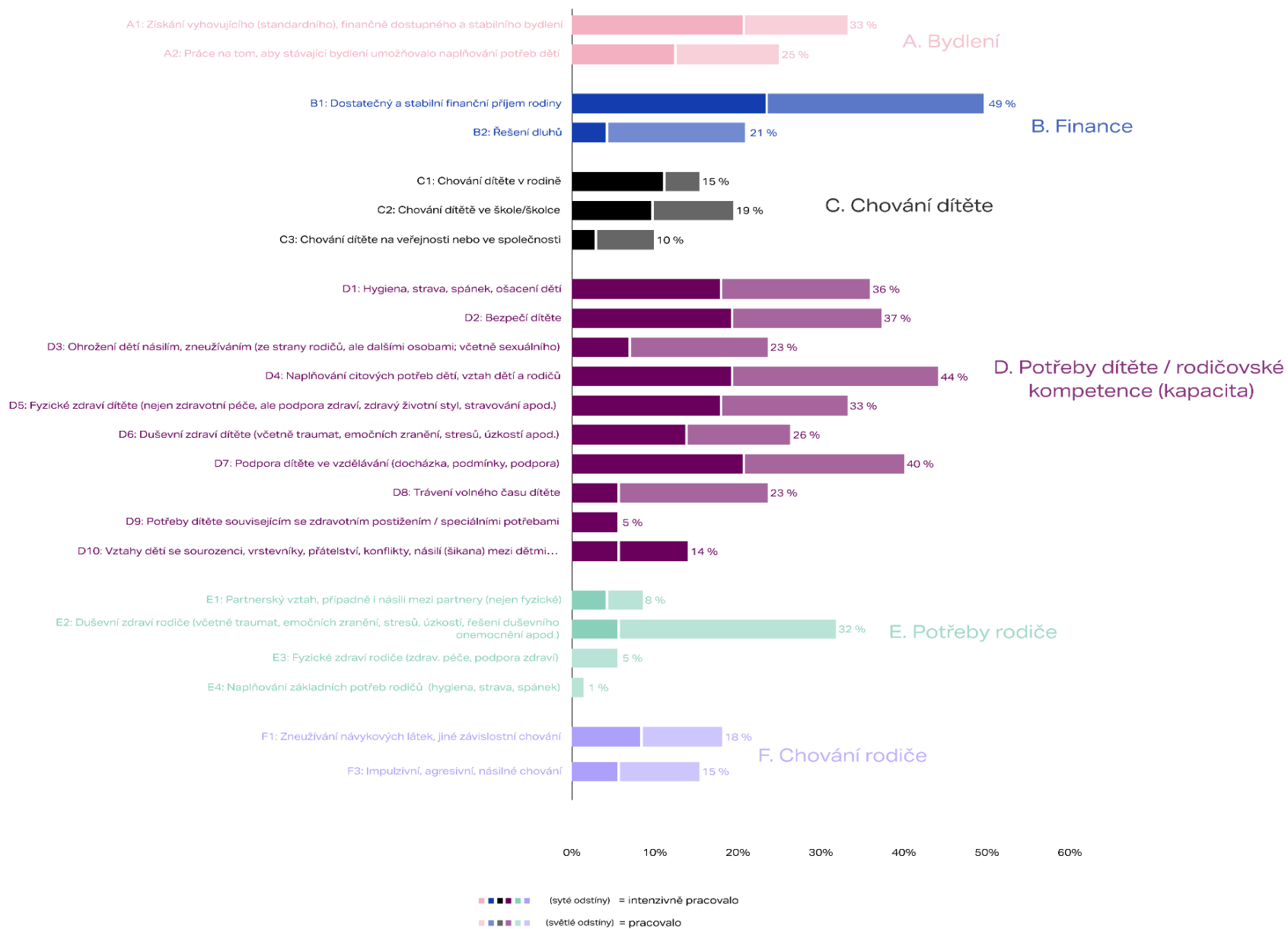
Z grafu 17 je vidět, že spolupráce rodin s dalšími službami mimo SAS byla spíše výjimečná, rodinám tak ve většině případů pomáhala jen SAS. Hodnoty přesahující 10 % se objevily u podpory v oblasti vzdělávání a chování dítěte ve škole, což zřejmě souvisí s tím, že podporu v těchto oblastech poskytují nízkoprahová zařízení pro děti a mládež nebo školy a další školská zařízení. Dále kolem 15 % dětí bylo v rodinách, kde další služby spolupracovaly na financích (zřejmě např. dluhové poradenství) a v oblasti závislostního chování rodiče (zřejmě specializované služby).

Všeobecně nízké zapojení dalších subjektů do podpory rodiny by se mohlo jevit jako logické (nemuselo být potřebné, když už rodinu podporovala SAS) a správné (nedocházelo k duplicitní podpoře). Z dat prezentovaných v této zprávě nicméně spíše vyplývá, že objem podpory, kterou rodiny dostávaly, nebyl v mnoha případech zdaleka ideální (viz zejména kapitolu 7). Větší zapojení dalších služeb by tedy nebylo na škodu. A to, že se moc často nezapojovaly do podpory, pravděpodobně bylo v řadě případech spíše důsledkem jejich omezených kapacit než toho, že by to nebylo potřeba.

Graf 15: Míra intenzity spolupráce SAS s rodičnou

(podíl dětí v rodinách, kde se na zlepšení v dané oblasti „intenzivně pracovalo“ nebo „pracovalo“; v grafu nejsou pro přehlednost zachyceny podíly dětí, v jejichž případě se pracovalo na zlepšení pouze „okrajově“ nebo „vůbec“)

Graf 16: Míra spolupráce rodin s jinými službami (podíl dětí v rodinách, kde se na zlepšení v dané oblasti pracoval)

Závěry a doporučení

Závěry

Intenzivní podpora rodiny funguje jako nástroj prevence ohrožení dětí

Analýza velmi detailních dat o 34 vysoce ohrožených rodinách se 73 dětmi potvrdila, že pokud je rodině poskytována dočasná intenzivní podpora, velmi často dochází ke zlepšení naplnění potřeb dětí a snížení ohrožení dětí a dětí, které by byly jinak odebrané z rodiny a umístěné do státní péče (nejčastěji do dětských domovů), mohou zůstat se svými rodiči nebo se do své rodiny vracejí.

Služby SAS s rodinami pracovaly na zlepšení na mnoha frontách současně a podařilo se jim předejít ohrožení dětí i v případech, kde byl přítomný nějaký problém ve více než deseti, nebo dokonce patnácti oblastech současně.

Díky dočasné intenzivní podpoře poskytované 34 rodinám se podařilo předejít umístění 35 dětí do státní péče a dalších deset dětí vrátit do rodiny z celkového počtu 73 sledovaných dětí. Jen na 22 dětech, které by jinak velmi pravděpodobně skončily v dětských domovech, se podařilo podpůrným službám ušetřit veřejným rozpočtům téměř 16 milionů Kč ročně (pokud spočítáme, že každé z těchto dětí by bylo bez podpory SAS umístěno v dětském domově a v průměru by zde strávilo sedm let, jednalo by se o úsporu v úhrnu 110 milionů Kč).¹⁸

Zákon o sociálních službách, podle kterého jsou poskytovány sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, koncipuje SAS jako komplexní podpůrnou službu zaměřenou na prevenci ohrožení dětí, která má poskytovat nebo zprostředkovat podporu ve všech oblastech, kde je to potřeba. Sebraná data potvrdila, že se tak opravdu děje. Služby SAS úspěšně spolupracovaly na zlepšení v mnoha oblastech současně, od potřeb dětí (čemuž byla věnována nejvyšší pozornost) přes jejich chování, potřeby a chování rodičů po finance a bydlení.

Podpora rodiny není všemocná, není to všelék. V případě 24 ze 73 dětí v podporovaných rodinách se nepodařilo dosáhnout dostatečného zlepšení, respektive předejít ohrožení dětí, a došlo k umístění mimo rodinu. Roli hrálo v 90

---

¹⁸ Výpočet na základ dat o nákladnosti jednotlivých forem péče o ohrožené děti, představených ve Zprávě o stavu péče o ohrožené děti v roce 2023 (viz graf 1 v této zprávě).

% z těchto případů (šlo o deset rodin) kromě vysoké náročnosti to, že bylo současně přítomno několik negativních faktorů snižujících šanci na úspěch:

1. spolupráce s rodinou byla započata pozdě;
2. spolupráce s rodiči byla obtížná;
3. intenzita spolupráce s rodinou, kterou mohla SAS nabídnout, nebyla dostatečná;
4. spolupráce s OSPOD neprobíhala optimálně.

I podpora v intenzitě 1,5krát až dvakrát týdně má významné pozitivní dopady, ale v mnoha náročných případech to není dostatečné

Průměrná četnost intervencí v rodině činila ve zkoumaných případech „intenzivní podpory rodiny“ (spolupracující služby měly dodat data za případy nejintenzivnější podpory, jakou v posledních letech poskytovaly) 1,6 intervence za týden. Maximální intenzita podpory činila ve zkoumaných případech zpravidla dvě intervence za týden. Práce tedy byla přibližně dvakrát intenzivnější, než je u SAS obvyklé (všeobecný průměr činí jedna intervence v rodině za týden), ale případů opravdu intenzivní spolupráce s rodinou (třikrát až čtyřikrát týdně) bylo naprosté minimum.

Přestože se i tak podařilo službám dosáhnout ve spolupráci s rodinami zlepšení v mnoha oblastech a předejít ohrožení dětí a odebrání z rodiny, ze sebraných dat vyplynulo, že v mnoha případech by pracovníci uvítali možnost pracovat intenzivněji (nebo zapojení dalších subjektů do podpory). Umožnilo by to:

1. pracovat na zlepšení v oblastech, kde byl problém, ale na zlepšení se vůbec nepracovalo;
2. dosáhnout zlepšení v oblastech, kde se to nepodařilo;
3. dosáhnout lepších výsledků pro děti v oblastech, kde se sice podařilo dosáhnout určitého zlepšení, ale ne zásadního.

Někdy je nezbytné přistoupit k umístění dětí mimo rodinu, podpůrné služby v těchto případech jednají v zájmu dětí

Výzkum nepotvrdil tezi, že by OSPOD ponechával děti v rodinách, kde je to pro ně ohrožující. Z dat nemůžeme vyvozovat, že by se toto v ČR nedělo, pro případy, kde je intenzivně zapojena SAS, ale bude zpravidla platit to, co platilo pro zkoumané případy: pokud je zapojena SAS, v případech, kdy se ohrožení nedaří zabránit, k odebrání dětí dochází, a to dokonce na základě „doporučení“ SAS, která jedná v zájmu dětí. Nelze tedy říct, že by v těchto případech nebylo zapojení SAS smysluplné, naopak zapojení SAS naplňuje tezi zákona, že odebrání dítěte a umístění do ústavní péče má být až tou poslední možností řešení situace dítěte.

Doporučení

1. MPSV by mělo dokončit návrh nového **zákona o ochraně dětí a podpoře rodiny**, který komplexně upraví péči o ohrožené děti postavené na prevenci, včasné podpoře rodin a rozvoji komunitních podpůrných služeb.
2. Ze sebraných dat nicméně vyplynulo, že je možné dosáhnout významných posunů v naplňování potřeb ohrožených dětí, prevenci odebírání dětí z rodin a urychlení návratů dětí domů již v existujícím legislativním rámci, tím, že umožníme SAS dočasně intenzivně spolupracovat s rodinami.

Toho je možné dosáhnout jednou ze dvou cest (případně jejich kombinací):

a) Posílením financování intenzivní práce s rodinou ze strany krajů

Kraje mohou vytvořit například speciální fond, do kterého vyčlení určitý objem finančních prostředků na dofinancování intenzivní podpory rodiny ve vybraných případech, kde vážně hrozí odebrání dětí. Jednou z variant, jak přidělovat finance by mohlo být využití krajského koordinátora odebírání dětí. Ten by schvaloval požadavky OSPOD na financování intenzivní práce SAS s rodinou ve vybraných případech vážného ohrožení dětí na základě stanovených kritérií. Počet rodin, kde je nezbytná dočasná vysoce intenzivní podpora, není vysoký.

Ve většině krajů by tedy postačoval fond disponující jednotkami milionů Kč na to, aby se významně snížila míra odebírání dětí v kraji. Některé z krajů ze svého rozpočtu stále dotují svoje příspěvkové organizace, které v minulosti fungovaly jako dětské domovy pro děti do tří let věku částkami pohybuujícími se v řádu desítek milionů Kč. Část z těchto dotací by mohla být přitom využita právě na financování intenzivní podpory rodiny jakožto nástroje pro předcházení odebírání dětí z rodin a jejich umístování do státní péče. Investice do dočasné intenzivní podpory rodiny je v souladu se zákonem o sociálně-právní ochraně dětí, který říká, že při podpoře dítěte mají přednost ta opatření, „která zabezpečí řádnou výchovu a příznivý vývoj dítěte v jeho rodinném prostředí“.

b) Zavedením nového finančního toku na poskytování dočasné intenzivní podpory rodiny do systému ochrany dětí v Česku

Mohlo by se jednat o období státního příspěvku na výkon pěstounské péče, který je poskytován na doprovázení pěstounů.

3. Česká republika by měla **co nejdříve schválit zákon o podpoře bydlení**, který umožní výrazné snížení bytové nouze rodin, jak podrobně vysvětluje Zpráva o vyloučení z bydlení 2024.¹⁹ Je to nezbytné, protože bytová nouze rodin výrazně zvyšuje ohrožení dětí a ztěžuje práci s rodinami.

---

¹⁹ Dostupné z: <https://zabydleni.org/ke-stazeni> (sekce Publikace)

Seznam tabulek a grafů

Seznam grafů

Graf 1: Veřejné náklady na péči o jedno dítě za rok	4
Graf 2: Podíl dětí v rodinách, kde se podařilo zlepšit naplňování potřeb v jednotlivých oblastech – pouze případy, kdy se v rámci SAS na zlepšení v dané oblasti pracovalo	9
Graf 4: Důvody neúspěšné spolupráce s rodinou (Proč se nepodařilo snížit ohrožení dítěte?).....	16
Graf 5: Počet intervencí v rodině za týden podle fáze spolupráce s rodinou.....	18
Graf 6: Odpovědi na otázku, zda by měla spolupráce s rodinou stejný efekt na prevenci odebrání dětí v případě, kdy by neprobíhala tak intenzivně	19
Graf 7: Podíl případů podle nevyšší intenzity spolupráce s rodinou (počtu intervencí v rodině za týden)	20
Graf 8: Podíl dětí, pro které platilo, že na zlepšení v jednotlivých zkoumaných oblastech se nepracovalo, přestože zde byl problém	23
Graf 9: Podíl dětí, u kterých nedostatečné kapacity SAS byly jednou z příčin, proč nedošlo ke zlepšení (a platí, že SAS by ráda pracovala s rodinou intenzivněji)....	24
Graf 10: Podíl dětí v rodinách, kde se podařilo zlepšit naplňování potřeb v jednotlivých oblastech – všechny případy, kdy byl v dané oblasti problém	25
Graf 11: Potřebnost intenzivnější práce s rodinou v dané oblasti pohledem SAS (podíl dětí, v jejichž případě by pracovníci využili možnost spolupracovat s rodinou intenzivněji, pokud by tuto možnost měli).....	26
Graf 12: Negativní vliv bytové nouze na naplňování potřeb dětí	28
Graf 13: Význam sledované oblasti pro (ne)naplňování potřeb dítěte (podíl dětí s velmi špatnou nebo špatnou úrovní naplnění potřeb v dané oblasti).....	36
Graf 14: Četnost zásadních problémů v daných oblastech (podíl dětí v rodinách s alespoň jednou položkou v dané oblasti s velmi špatnou nebo špatnou úrovní naplnění potřeb).....	37
Graf 15: Podíl dětí podle počtu současně přítomných problémů	38
Graf 16: Míra intenzity spolupráce SAS s rodinou (podíl dětí v rodinách, kde se na zlepšení v dané oblasti „intenzivně pracovalo“ nebo „pracovalo“; v grafu nejsou pro přehlednost zachyceny podíly dětí, v jejichž případě se pracovalo na zlepšení pouze „okrajově“ nebo „vůbec“)	41
Graf 17: Míra spolupráce rodin s jinými službami (podíl dětí v rodinách, kde se na zlepšení v dané oblasti pracovalo)?	42

Seznam tabulek

Tabulka 1: Počty případů a dětí zahrnutých do analýzy podle poskytovatele SAS	31
Tabulka 2: Děti podle věku	32
Tabulka 3: Počty případů podle velikosti sourozenecké skupiny	32
Tabulka 4: Děti ve zkoumaných rodinách podle pečujících osob	33

Autoři

Jan Klusáček

Barbora Křížanová

8000 DŮVODŮ